

L-GHID TA' L-ASSUNTA

L-UMIED U' IL-ETN BENA

21/05/2008

Servizz bankarju tul ħajtek kollha.

Il-Mid-Med Bank, idjgħem emmen kien, bħala klijent, għandek liġi l-ewwel u qabel kollha, f'dak il-kaz għandek tawarr u f'kull omm ta' ħajtek. Dak hu il midu nfisaru meta ahna nqas il-Mid-Med Bank nawni khabib għal ħajtek u qed biqħala l-akbar attenti u bħal kura provvisti vojgħa ta' prodott u servizzu finanzjarju ta' l-aqwa kwalit

Compluwa jekk għandkom xi suggeriment jew lixigħu tispjgħu l-opinjoniġiet tagħkom - ahna dejjem lieti nistmghukom.

FREEPHONE 0800 77 22 00

Mid-Med

BANK

Maab Għal Ħajtek

L-ĠHID TA' L-ASSUNTA

31 (1996)
Stamparja għall-ewwel darba
Awwissu, 1996

Imsejken tal-Katidral,
Ornatella, Għawdex,
VCT 303
Tel. +356101
Fax +356572

Editor
Fr. Joseph Benina

Magħjun minn
Fr. Joe Calleja

Reklami
Fr. Vince Pavic

Typing
Fahenne Grech

Proof Reading
Antoin F. Armati

Setting
Eric Debono

Korrespondenti
Alvin Scicluna

Stamparja
De Bono Printing Press Ltd.
Nadur, Tel. 552219

TLIET TISLIMIET

L-ĠHID TA' L-ASSUNTA b'din il-harja tulfat il-wieħed u tlewni senn tagħha. Kien fl-1966, li d-Doktor Monsinjur Carmelo Scicluna, dik il-harja Vignju. Kienet tal-Katidral, beda jidher din ir-rivista għall-festa nazzjonali ta' Santa Marija. Sa l-1976 inbargat forma ta' gasetta, ieda mill-1977, hader il-forma li għandha llun. Monsinjur Scicluna ha hseb il-pubblikazzjoni ta' din ir-rivista siss-sena l-oħra. Keenet waha mill-ewwel rivisti tal-festa li hdeu inbargu l'Maha u Għawdex u l-arepriet nkiibu fha tal dawn is-sinjuri kw kontribui siewa lill-isturja tal-Katidral ta' Għawdex li għadha nibix miktuba b' moel shih.

L-EWWEL tislina, għall-hekk, li Monsinjur Scicluna ta' din il-kontribut u ngg-isturja roddulu harr ta' hidmiewu fil-Katidral għal tress u denu senn shah.

IT-TIENI tislina li l-parrroċċjani u lill-qarrejja kollha ta' L-ĠHID TA' L-ASSUNTA tress Monsinjur Joe Vella-Gauci, l-Arcipriet għid li-Katidral. L-Arcipriet jistieq li minn din id-darba jsejjen il-kulhadd. Waqt li rodd harr li dawk kollha li qegħdin attingħar l-iekken interress jikkollaboraw mieghu lill-magħjun parrroċċjani tal-parrroċċja tal-Katidral, jistieden lill-membri kollha tal-parrroċċja u lill-elul oħra li jingħajdu magħta għall-festa ta' Santa Marija, biex il-festa ma tkunx biss celebrazzjoni esterna, ieda tghinna wkoll miggeddu spiritwalment.

DE-TIELET tislina minni bhala editor. Sigħat wara li Monsinjur Joe Vella-Gauci lahaq Arcipriet, avviccimani bies dnu is-sena mieghu hseb nppubblika r-rivista jien. Vera li inhabbat b'elf haga oħra ieda ma slajtx ngħajdu le. L-ewwelnet b'sens ta' kollaborazzjoni, u l-tieni għax kent jien funkien mas-Sur Joseph Refalo li għinna bi shih fil-pubblikazzjoni tar-rivista fl-aħhar erba' senn. Nimma li l-livell għali ta' din ir-rivista jkompli jitleb.

B'din ir-rivista qegħdin inhabbru z-zewg centinarji tas-sena d-dieħla. Nhar il-13 ta' Awwissu, 1897, waslet l-isturja ta' Santa Marija u ddawret għall-ewwel darba mar-Rabat, Għawdex. Nhar il-21 ta' Settembru, 1697, tqegħdet l-ewwel għala tal-Katidral. Inheggo li kulhadd jagħti seħwi biex issir tikkor xierqa ta' dawn l-anniversarij b'harja ta' harr għal dawk li hadnu qabilna.

IL-FESTI T-TAJBA LILL-KULHADD!

Fr. Joseph Benina

Iċ-Ċittadella, il-Katidral, u l-Arciprieti tiegħu

diskors ta' Rev. Dr.

Joseph Bezzina

Kap tad-Dipartiment ta' l-Istorja tal-Knisja,
tal-Patoloġija, u ta' l-Arkeoloġija Kristjana

fl-Università ta' Malta

24 ta' Mejju, 1996

IĊ-ĊITTADELLA, il-Katidral, u l-Arciprieti li mexxew din il-knisja, l-ewwel knisja dokumentata f'Għawdex, huma marbuta flimkien b'rabta mill-iktar qawwiya. Fil-qosor hafna se nitkellem dwar ir-relazzjoni ta' bejniethom.

Iċ-Ċittadella

L-gholja taċ-Ċittadella ta' Għawdex — il-lum dominata mill-kampanar majestuwż tal-Knisja Katidrali — kienet sa mill-ibgħad żminijiet il-gholja quddisa tal-gżira ta' Għawdex u tal-Għawdxin kollha li għamru fiha.

Meta sebat elef sena ilu n-Neolitici għaddew minn Sqallija u għamru għall-ewwel darba f'din il-gżira ta' Għawdex fittxew l-gholjiet u l-gherien qrib ir-raba' hamri. Ir-raba' hamri kien għalihom id-demm li kerdet l-alla-qam hija u tiled id-dinja. Minn studja li nqegħed isir fuq dan il-fenomenu — u li nqegħed nagħmlu pubbliku għall-ewwel darba f'dan id-diskors — nqegħda todrog cara din ir-relazzjoni fejn in-Neolitici u l-hamri. Kemm id-dar primitivi li usabu dan l-abbat f'la-Ċawla, u kemm l-lmquades Megalitici huma milhejja fuq il-hamri. Nafu li l-hamri kien u fil-fatt għadu mxxerred fuq il-qcaċet tal-gholjiet ta' Għawdex u wisq

probabbli l-gholja taċ-Ċittadella ma kinitx eċċezzjoni. Fl-istat naturali tagħha hija wkoll kienet bil-hamri u għalhekk kalamita għan-Neolitici li għamru fostna.

L-Għawdxin ta' wara n-Neolitici, dawk li 6100 sena ilu bdew jibnu t-Tempji Megalitici, għożżew l-istess twemmin u tellgħu dawn it-tempji fuq il-qcaċet ta' l-gholjiet tar-Xagħra u ta' Ċenċ fuq raba' hamri. Mhix haġa kbira li kienu wkoll tellgħu xi tempju fuq iċ-Ċittadella, iżda peress li din baqgħet mghannura matul il-millennji ta' wara kull hjiel taż-żminijiet ta' qabel intemm għal kollha.

In-nies li ġew wara dawn, 4500 sena ilu, imsejja mill-istorici bhala ta' Żmien il-Bronż, fittxew il-qcaċet ta' l-gholjiet aghar bhal taċ-Ċittadella, ta' Kuljat, u n-Nuffara għal raġunijiet ta' difiża. In-navigazzjoni fil-baħar Mediterran kienet indietet sewwa u l-inizul mill-barranin fil-gżira kienet saret haġa iktar ta' spiss. In-nies għalhekk fittxew postijiet fil-gholi fejn setgħu josservaw dan l-inizul u minn fejn setgħu anki jharsu ralihom f'każ ta' amakk. Għandna hjiel arkeoloġiku li 3500 sena ilu, fil-fazi preistorika ta' Malta msejja ta' Borg in-Nadur, il-gholja taċ-Ċittadella kellha komunità. Fis-sinjur sitin

L-Imdina ta' Għawdex fil-mappa ta' Jean Quentin D'Autun (1536)

tas-seklu dsatax meta bdiet tinbena t-Telgha tal-Belt instabu numru ta' fosos forma ta' qanpiena tipiċi ta' dan iż-żmien, fosos li kienu jintużaw biex jinħażen il-qamh u l-ilma.

Fis-sena 700 QK, 2700 sena ilu, Malta u Għawdex għaddew taht l-influwenza tal-Feniċi u eventwalment tal-Kartaginiżi. Minhabba l-istess raġuni tan-nies ta' Borg in-Nadur dawn ukoll għammru f'postijiet fil-gholi li setghu jiġu fortifikati. L-gholja taċ-Ċittadella fiċ-ċentru tal-gżira kienet ideali għal dan. Kienu huma li għall-ewwel darba introduċew il-kitba fostna u nafu min skrizzjoni li nstabet meta kienu qeghdin iſtru l-għajuni fit-Telgha tal-Belt li fi żmien il-Kartaginiżi f'Għawdex kien hawn tliet tempji ddedikati lill-allat, wiehed minnhom iddedikat lill-alla Ashtart, l-alla

tal-imhabba fil-mitologija Punika. Il-Kartaginiżi, kif nafu minn hafna nhawi ohra fil-Mediterran, kienu jibnu t-tempji fil-quċċata tal-belt fortifikata. B'dan il-paralleliżmu wiehed jista' jikkonkludi minghajr biża' li jiżbalja li xi wiehed jew iktar mit-tempji msemmija fl-iskrizzjoni kienu jiddominaw l-gholja taċ-Ċittadella.

Il-bini ta' b'liet dominati minn tempji fuq il-qċaċet tal-gholjiet kien bil-mod il-mod konsolidat mill-kultura Ellenistika u Rumana u dan għal raġunijiet kemm militari, kif ukoll reliġjużi. Militarment għaliex akropoli, isimha magħha, belt fil-quċċata, kellha tkun ċittadella, jiġifieri belt fortifikata — il-vantaġġ tal-gholi kien jiffaċilita d-difiża tagħha. Reliġjożament 'l għaliex il-gholja fil-kultura tagħhom kien post mimli misterji u għalhekk post li jixhed il-preżenza ta' l-allat fost il-

bnedmin L-Akropoli ta' Ateni u l-gholja Palatina ta' Ruma, biex insemmi mejn biss, huma eżempji l-iktar ċari ta' dan.

Ir-Rumani rebhu lil Malta u Ghawdex fis-sena 218 QK, fil-bidu tat-tieni gwerri Punika bejn Ruma u Kartagħni. Kif ghamlu f'Ruma meta bnew it-tempji fuq l-gholja tal-Palatin u mhux fuq ix-xatt tat-Tevere, hekk ghamlu f'Ghawdex. Ir-Rumani bnew it-tempju ewlieni tagħhom fuq l-gholja taċ-ċittadella, l-akropoli tal-Belt u tal-gżira ta' Gaulos. Iddedikawh lil-alla Ġunone, ir-reġina ta' l-allat u l-alla tal-imhabba fil-mitologija Rumana. Sas-seklu tmintax meta kien qiegħed issir il-bini tal-Katidral kienu għadhom jidhru diversi fdalijiet ta' dan it-tempju. Ta'dan huma xhieda kittieba magħrufa li kienu Ghawdex u li kitbu fuq dan, fosthom G.P.F. Agius De Soldanis (1745), Giovanni Antonio Ciantar (1772), u Jean Houel (1787).

Il-poplu Ghawdexi milli jidher kien minn qaddisu poplu religjuż dejjem lest li jqim u jitghalliem iktar dwar l-allat. Hataf għalhekk l-okkażjoni tal-miġja ta' San Pawl f'Malta fis-sena 60 WK biex jagħraf religjon ġdida. L-ewlenin insara qiemu lil Kristu li habbar Pawlu fi djar privati, iżda mar-raba' seklu bdew jibnew ukoll il-knejjes.

Ma għandna l-ebda prova ta' fejn inbniet l-ewwel knisja f'Ghawdex. Tradizzjoni popolari qadima kienet tgħid li l-insara Ghawdexin biddlu t-tempju ta' Ġunone fiċ-ċittadella f'Maqdes nisrani. Din mhux għajr tradizzjoni, iżda jista' jkun li xi fiha xi hjiel ta' verità, għax hekk gara f'hafna nħawi ta' l-Imperu Ruman mis-seklu erbgha 'l quddiem. Jekk inhu hekk l-ewwel knisja kienet proprju fejn illum hu mibni l-Katidral. Hu veru li prova ċerta ta' dan m'hemm, iżda haġa ta' l-iskantament,

meta tliet mit sena ilu kienu qegħdin jithat-fu l-pedamenti tal-Katidral il-ġdid instabb fdalijiet ta' tempju Ruman; uħud minn dawn il-fdalijiet għadhom jeżistu sal-lum.

Fil-535, Malta u Ghawdex għaddew taht l-Imperu Bizantin u nafu li dik il-habba Malta kienet djoċesi bl-isqof tagħha. Ili haġa ċerta li f'Ghawdex kien hawn knisja u l-argumenti li semmejna jgegħluk taħseb li din kienet proprju fl-akropoli. Iżda kull hjiel li seta' kien hemm ta' knisja Bizantina ntemm fis-sena 870 meta l-arċipelagu Malti kien okkupat mill-Gharab Aglabiti. Jgharrafna Al-Himyarī, kittieb mill-Maghreb, li l-Gharab, meta hafu l-gzejjer, harbtu kull ma sabu u żarmaw il-knejjes minn kollox. Għal madwar 180 sena, l-arċipelagu kien abbandunat, iżda fl-1049 l-Gharab bdew iġhammru fil-gzejjer u, fost l-oħrajn, iffortifikaw l-Imdina ta' Malta u l-Imdina ta' Ghawdex. Li l-belt ta' Ghawdex, bħal dik ta' Malta, kienet msejja min-nies bl-isem Mdina nafu minn kitba ta' l-1585 fl-atti tan-Nutar Joannes Domenicus Formosa. Il-kelma Mdina, mill-Gharbi *'almadina*, juri li mal-miġja permanenti tal-Misilmin minn Sqallija l-gholja taċ-ċittadella reggħet saret il-belt ewlenija ta' Ghawdex. Għolja li ntgħazlet għall-istess raġunijiet li kienu għażluha n-nies ta' Borg in-Nadur żewġ millennji u nofs qabel.

Wara l-1127, Malta u Ghawdex għaddew taht l-influwenza ta' diversi nazzjonijiet Ewropej: in-Normanni, l-Iżvevi, l-Angojjini, u l-Aragonizi. Reggħu xettlu fostna r-religjon nisranija u magħha reggħu nbnew il-knejjes. Hjiel ta' knisja fl-Imdina ta' Ghawdex jinsab f'rapport magħmul fl-1241 minn Gilibertus Abate. Jirreferi għaċ-ċittadella bħala *castrum*, kelma li fid-dokumenti medjevali tindika preċiżament post fortifikat li kellu dahlha

Il-fortifikazzjonijiet godda tal-Belt ta' Ghawdex (1622)

b'pont li seta' jintrefa' u li fih kien hemm id-djar u knisja parrokkjali. L-istess dokument important jindika li l-uniku post mghammar f'Ghawdex kien dan il-*castrum*, li l-Ghawdxin, bhal Maltin, baqghu isejhulu Mdina. Nafu minn dokumenti posterjuri li, min-naha ta' nofsinhar, il-parti fuq ir-rih ta' It-Tokk, l-Imdina kienet estiża iktar milli hi llum.

Il-popolazzjoni kienet sadatant dejjem tikber u, meta ma kienx hemm iktar wisa' fl-Imdina, in-nies bdew jibnu 'l barra mis-swar ta' l-Imdina u nholoq bil-mod il-mod *ir-Rabat*, kelma mill-Gharbi li tfisser sewwa sew subborg. Gara eżattament l-istess qrib iż-żewġ *castra* ta' Malta: l-Imdina u l-Kastellimar. Hdejn l-Imdina inholoq ir-Rabat, tant li sal-lum jinghad ir-Rabat ta' l-Imdina; hdejn il-Kastellimar jew Kastel Sant'Anglu nholoq il-Birgu.

Rabat, subborg, u birgu ifissru l-istess, bini 'l barra mis-swar tal-Belt. Il-Birgu ssejjah hekk ghalix żviluppa fis-seklu hmistax meta t-tifsira Gharbija tal-kelma Rabat kienet intesiet u ma kinitx ghajr isem toponomastiku ghar-Rabat ta' l-Imdina ta' Malta u ta' Ghawdex.

Minkejja l-iżvilupp tar-Rabat, Ghawdex, l-Imdina baqghet il-post ewlieni. Dan tixhdu mhux biss kull dokumentazzjoni li waslitilna, iżda wkoll il-binja sabiha tal-palazz stil ta' Chiaramonte li ghadu wieqaf u li llum inbidel f'Mużew tal-Folklor.

Il-hitan ta' dan il-*castrum* baqghu jissewew u jitraqqghu sa tmiem is-seklu sittax. Il-Kavallieri ta' San Gwann, li bdew imexxu l-gżejjer fl-1530, qajla ghamlu biex itejbu d-difiża tal-Belt ta' Ghawdex.

F'Luġu ta' l-1551, il-hitan qodma ċedew quddiem il-qawwa Torka u l-parti kbira tal-Ghawdxin ittiehdu fil-jasar. Izda dawk li harbu u reġġu lura u dawk li kienu mifdija rritornaw iġhammu fiċ-ċittadella. Fost dawn ta' l-aħħar kien hemm Dun Lawrenz de Apapis, il-kappillan tal-parroċċa ta' San Ġorġ.

Wara l-Assedju ta' l-1551, il-kelma Mdina ntesiet bħala isem toponomastiku għax hafna mill-Ghawdxin kienu mietu fil-jasar u l-Imdina ta' Ghawdex bdiet tis-sejjaħ *il-Belt*. Kellhom influż fil-bdil ta' l-isem l-immigranti Maltin f'Ghawdex wara l-1551; sejhju l-Imdina ta' Ghawdex *il-Belt*, kif sejhju l-Imdina l-ġdida tagħhom Valletta bħala *il-Belt*. L-użu tal-kelma *Belt* għadu jeżisti fost hafna anzjani: fin-Nadur, fiż-Zebbuġ u fir-Ruhla oħra jingħad *sejjer il-Belt* (għall-Katidral, l-ikbar binja li għadha wieqfa fil-Belt); tax-Xagħra, tal-Belliegha, u ta' Wied Sara jgħidu *il-Belt qed iddoqq* (għall-qniepen tal-Katidral). Il-Belt teżisti wkoll fl-isem toponomastiku *it-Telġha tal-Belt*, jiġifieri taċ-Ċittadella. Fl-1599, il-Kavallieri bdew il-bini tal-fortifikazzjonijiet moderni li għadhom sal-lum jiddominaw il-gżira ta' Ghawdex.

Lejn tmiem is-seklu dsatax, l-Inglizi bdew jirreferu għal din il-Belt bħala *the Citadel* u din għaddiet għall-Malti u saret *iċ-Ċittadella*.

Il-Katidral

Ir-rapport ta' l-1241, kif semmejna, jirreferi indirettament għal knisja fl-Imdina ta' Ghawdex. Nafu mir-rapport li mit-366 familja li kienu joqogħdu fil-*castrum*, 203 kienu nsara; jiġifieri minn popolazzjoni ta' madwar 1700, qrib 940 kienu jiffrekwentaw il-parroċċa.

L-eżistenza ta' parroċċa fil-*castrum*

jew fl-Imdina hi konfermata f'testment fl-atti tan-Nutar Genus de Puntetremulo tat-8 ta' Frar, 1299, testament li jinsab fl-Arkivju tal-Kuruna ta' Aragona f'Barcellona. Tassew l-Aragonizi, li mexxew lil Malta u Ghawdex bejn l-1282 u l-1530, il-popolazzjoni kienet tikber bil-mod il-mod għax minkejja ċerta instabilità politika, kien kitor il-ġid. Il-knisja ewlenija ta' l-Imdina ta' Ghawdex giet 'l quddiem ukoll, tant li f'testment tat-12 ta' Ottubru, 1435, fl-atti tan-Nutar Andrea de Beniamino, il-knisja tis-sejjaħ *Sanctae Mariae Matricis Ecclesiae... praedictae terrae* il-Knisja Mariċi ta' Santa Marija ta' dik l-art, ta' Ghawdex.

Il-kelma *matrici* jew *knisja omm* turi l-ewwel u qabel kollox l-importanza ta' din il-knisja. It-tieni din il-kelma tixhed li minn din il-knisja kienu trisslu parroċċi oħra. Inkiteb li mariċi tista' tisser omm il-kappelli ta' madwar u mhux bil-fors ta' parroċċi oħra. Hekk hu, izda dan *mhux il-każ* tal-Mariċi ta' Santa Marija. L-ewwelnett fl-1435 fir-Rabat ta' l-Imdina ta' Ghawdex kien hemm żgur parroċċa oħra, il-parroċċa ta' San Ġakbu, u għalhekk meta f'dan it-testment u f'diversi testamenti ta' wara jingħad li hi l-Mariċi ta' Ghawdex, qiegħed jingħad li hi l-mariċi tal-parroċċi eżistenti wkoll. It-tieni, il-kappelli madwar il-Mariċi bdew jinbnew wara l-1494 u għalhekk fl-1435 ma setgħetx kienet mariċi tagħhom.

Fost dawk li jsejhju din il-knisja bħala *matricem ecclesiam intus Insulae Gaudisi*, il-Knisja Mariċi f'din il-gżira ta' Ghawdex, insibu lin-Nutar Dun Lawrenz de Apapis, kappillan ta' San Ġorġ, fir-testment tiegħu tad-9 ta' Mejju, 1579. Mill-erba' parroċċi eżistenti f'Ghawdex fis-seklu hmistax, l-unika waħda b'dan it-titlu hi l-Mariċi ta' Santa Marija; dan

Il-Katidral: l-ewwel ġebli ta' qiegħdet fil-21 ta' Settembru 1697, 300 sena ilu.

ifisser li minn kważi sitt mit sena ilu din il-Knisja kienet miżmuma bħala l-ewwel wahda ta' Ghawdex.

Tul l-imsemmi Assedju Kbir ta' Ghawdex ta' Lulju 1551, il-Matriċi ġarrbet hsarat kbar iżda fi żmien sentejn kienet msewwija u nafu li reggħet kienet qiegħda tintuża f'Settembru 1554. Il-Knisja baqgħet dejjem tiġi mkabbra u msebbha. Nhar is-6 ta' Ġunju, 1623, l-Isqof ta' Malta u Ghawdex Baldassar Cagliarès waqqaf fil-knisja l-ewwel Kollegġjata ta' Ghawdex. Numru ta' qassisin, li 'l quddiem issejhu kanonċi, kienu jiltaqgħu ta' kuljum fil-kor tal-Matriċi halli flimkien jirreċitaw l-Uffizzju Divin skond l-intenzjoni u għall-bżonnijiet tal-benefatturi ta' l-istess knisja.

Il-binja medjevali tal-knisja baqgħet

wieqfa sa tmiem is-seklu sbatax. Nhar il-11 ta' Jannar, 1693, kienet theżżet l-art u fost il-bini li ġarrab hsara f'dan it-terrimot kien hemm din il-Knisja Matriċi, li kif tghid l-iskrizzjoni fuq il-fonti tal-magħmudija kienet *vetustate pene confectam*, immermra minhabba l-qedem tagħha. Wara li qagħdu jtellghu u jnizzlu, qatgħuha li minflok ma jsewwu l-hsarat li saru, iwaqqgħuha għal kollox u jibnu knisja ġdida. Għal dan il-ghan intalab jagħmel pjanta l-magħruf arkitett Malti Lorenzo Gafà (1630-1704). Ippjana knisja fuq stil barokk il-ġmiel tagħha u x-xogħol beda fi żmien qasir. Kienet miftuha u mbierka lejliet Santa Marija 1711 u hames snin wara, nhar l-11 ta' Ottubru, 1716, l-Isqof Ġakbu Cañaves ikkonsagra l-Knisja u ddedikaha lit-Tluġ tal-Madonna fis-Sema u lil Sant'Orsla, vergni u martri, kompatruna ta' Ghawdex.

Nhar is-16 ta' Setembru, 1864, il-Papa Piju IX għażel lill-Knisja Matriċi u Kolleggjata ta' Santa Marija bħala l-Knisja Katidrali ta' Għawdex.

L-Arċipriet

Kulma sar tul il-mijiet ta' snin li ilha teżisti din il-knisja, flimkien mal-ħidma spiritwali, pastorali, u soċjali li qajla tkun dokumentata, sar bil-ħidma sfiqa tal-kappillani u l-arċipriet li mexxewha flimkien mal-qassisin li kkolaboraw magħhom.

L-istruttura tat-tmexxija ta' knejjes lokali minn isqfijiet u ta' knejjes partikulari fil-lokalitajiet minn kappillani hi qadima bis-shih. Fil-bidunett l-Isqof waħdu kien il-mexxej tal-Knisja lokali u biex jgħinuh fit-tmexxija kien ikellu diversi djakni li kienu jiehdu hsieb il-knejjes fil-lokal li kien jaqa' taht il-gurisdizzjoni tiegħu. Il-liturgija ewkaristika kienet tkun dejjem immexxija mill-Isqof.

L-istruttura hadmet tajjeb hafna sakemm il-knejjes kienu mwaqqfa' biss fl-ibliet. Izda meta l-knisja kompliet tikber u xterdet ukoll fil-kampanja ma setgħetx tkompli t-tmexxija mid-djakni biss. Għax kif jaf kulhadd id-djaknu ma jistax iqaddes, u għalhekk ma setax imexxi l-assemblea kristjana fit-talba ewlenija tas-sagrifiċċju tal-quddiesa. Hekk bħala kapijiet tal-knejjes fil-kampanja bdew jitqieghdu l-presbiteri jew il-qassisin li setgħu jmxexxu wkoll l-assemblea kristjana fil-quddiesa, jippridkaw, u jassolvu l-penitenti. Il-presbiteru-mexxej, li biż-żmien ha l-post tad-djaknu, beda jissejjah pastur jew kappillan.

Min kienu l-ewwel kappillani tal-Patroċa-Matriċi ovvjament mhux magħruf għax hafna mid-dokumenti qodma ta' Għawdex intemmu fl-Assedju

ta' l-1551. Fl-eqdem żewġ arkivji ta' Malta, f'dak tal-Katidral ta' l-Imdina u tal-Biblijoteka Nazzjonali, jeżistu iktar minn lista waħda ta' kappillani u arċipriet tal-Matriċi u Kolleggjata ta' Għawdex. Tagħrif dwar il-kappillani qabel l-1551 hu bbazzat fuqhom, waqt li ta' dawk ta' wara hu bbazzat fuq id-dokumenti originali mżmuma fl-Arkivju tal-Kurja Arċiveskovili ta' Malta, il-Kurja Veskovili ta' Għawdex, u l-Arkivju tal-Katidral.

L-eqdem lista tibda fl-1495 — hames mit sena ilu. L-ewwel kappillan li nafu bih hu Dun Paulus Marabattino. Min dak inhar kellha 23 mexxej: sebgha kappillani, u, inkluż Dun Ġużepp Vella-Gauci, sittax-il arċipriet, titlu mogħti lill-kappillan tal-Matriċi mat-twaqqif tal-Kolleggjata fis-6 ta' Gunju, 1623. L-inqas li dam fil-kariga kien Dun Domenicus Mangion li dam imexxi tliet snin biss bejn l-1528 u l-1531; waqt li l-iktar li dam kien Dun Felice Refalo li mexxa għal 45 sena u sitt xhur bejn l-1871 u l-1917.

Insemmi fil-qosor uħud minn dawn il-mexxejja tal-Matriċi bil-ħidma li għamlu. B'tifhir insemmi l-ewwel lill-Kappillan Nikol Castelletti (1531-1553) li, quddiem il-biża ta' l-Assedju ta' l-1551, ma harabx bħal haddieħor lejn Sqallija, izda baqa' mal-parruċċjani tiegħu u magħhom ittiehed fil-jasar fejn miet bit-tbattija li garrab. Ta' warajh Dun Leonard de Cace (1553-1572) intbagħat Għawdex fost biża kbir ta' attakk ieħor biex jiehu hsieb spirtwali tal-Għawdxin li kienu rritornaw f'Għawdex wara l-Assedju. L-ewwel arċipriet Dun Salv Pontremoli (1621-1655) kien il-moħħ wara t-twaqqif tal-Kolleggjata u t-tigdid tal-hajja pastorali fil-knisja. Dun Karlu Magri (1681-1693), li l-kotba tiegħu kienu stampati f'diversi bliet Ewropej, kien wiehed mill-iktar arċi-

L-awtur, Rev. Dr. J. Bezzina waqt id-diskors.

prieti ghorrief. Dun Nikol Natale Cassia Magri (1693-1729) bena dan il-Katidral u organizza l-ewwel purċissjoni ta' Santa Marija nhar il-15 ta' Awwissu, 1726. Dun Saver Cassar (1773-1805), li lahaq arċipriet ta' sebgha u ghoxrin sena, l-iżghar li nafu bih, kien l-ewwel wiehed li talab ghat-twaqqif tad-djoċesi ta' Ghawdex; djoċesi li saret realtà bil-hidma bla waqfien ta' l-Arċipriet Dun Mikiel Frangisk Buttigieg (1848-1866), li fl-1864 sar l-ewwel Isqof ta' Ghawdex u baqa' wkoll arċipriet tal-Katidral. Fl-ahharnett insemmi lil Dun Karm Scicluna (1976-1995) li thabbat kemm felah biex reġa qajjem il-hajja pastorali fil-Katidral wara raqda ta' iktar min-nofs seklu.

Konkluzjoni

Jigifieri ghandu lil min jimita l-Arċipriet

il-gdid! Dun Ġuzepp Vella-Gauci qiegħed jibda l-hidma tiegħu qrib żewġ anniversarji importanti hafna fl-istorja ta' dan il-Katidral. Is-sena d-dieħla, nhar it-13 ta' Awwissu, jahbat eghluq il-100 sena minn meta waslet l-istatwa ta' Santa Marija u ddawret għall-ewwel darba ma' din il-Belt ta' Ghawdex. Hames gimghat wara, nhar il-21 ta' Settembru, jahbat eghluq it-300 sena mit-tqegħid ta' l-ewwel gebla tal-Katidral.

Infakkru kif jixraq dawn l-anniversarji b'turija ta' hajr għal dawk li hadmu qabilna. Izda nahdmu fuq kolloxx halli fil-parroċċa jkollna nsara iktar qrib ta' Ġesù Ewkaristija, iktar biežla għall-hwejjeġ tar-ruh, u iktar devoti, mhux bil-kliem iżda bil-fatti, tal-patrana tagħna lkoll Santa Marija.

The better bank, all round.

Bank of Valletta offers Malta's most comprehensive and up-to-date range of banking services. Bank BQV.

Bank of Valletta

Malta's Leading Bank

BRITANNIA SERVICES LTD.

173, MELITA STREET, VALLETTA.

Tel: 238039 / 245418

LOURDES

Il-kumpanija taghna hija Agenzija ta' l-ivvjagġar.

L-Aġenzija taghna għandha programm shih ta' ġita għal Lourdes fuq titjiriet diretti ta' l-Air Malta bi prezzijiet tajbin u lukandi mill-aqwa fuq basi ta' FULL BOARD.

DIRECTORS: E. PACE BONELLO, L.L. BONELLO, N. FARRUGIA, A. TABONE.

*With
the
compliments
of*

FIBERMAR CO. LTD.

KW6, CORRADINO IND., ESTATE,
PAOLA - MALTA TEL: 673237

ID-DITTA LI QIEGHDA
TAGHMEL RESTAWR TAS-SAQAF
TAL-KNISJA KATIDRALI

Sirt Kollox Ghal Kulhadd

(1 Kor 9, 22)

Kappillan f'Parroċċa

Diskors ta' Mons. Arċidjaku
GIOVANNI B. GAUCI
24 ta' Mejju, 1996

ID-DEHRA TAL-PARROĊĊA kif insibha fil-Kodiċi tal-Liġi tal-Knisja, b'riferenza ghal dawk li huma elementli teologiko-guridici tagħha, hija certament dovuta għall-influenza tal-Konċilju Vatikan II li fil-parroċċa jara 'xhieda tal-knisja vizibbli mwaqqfa fid-dinja kollha'. (*Sacrosanctum Concilium*, 42). Fid-digriet dwar l-apostolat tal-lajċi, l-Konċilju jagħti definizzjoni ferm qasira tal-parroċċa, b'eppressjoni li ma tinsab uzala f'ebda dokument ieħor tiegħu: l-parroċċa hija 'bhal ċellula' tad-djoċesi (*Apostolicam actuositatem*, 10).

Osservazzjoni oħra li xtaqi nagħmel sa mill-bidu ta' dan id-diskors tiegħi tirrigwarda l-aspett **KOMMUNITARJU** tal-parroċċa. Waqt li ma jitwarra b' l-kriterju tat-territorju, jidher sewwa li l-element fundamentli tal-parroċċa huwa l-kommunita' tal-wemmien, l-poplu ta' Alla li minnu hija fformata l-parroċċa (*Kan. 515/1; Sacrosanctum Concilium*, 42; *Christus Dominus*, 29-30). Elementi oħra jersvu biex jidentifikaw lil din il-kommunita' sabiex usta' tkun parroċċa (*E. Cappellini, "L'Ufficio Pastorale Del Presbitero Nel Codice Rinnovato" in Lo Stato Giuridico Dei Ministri Sacri Nel Nuovo Codice Juri Canonici, Lib. Edit. Vaticana, 1984, p. 84*).

Hemm bidma l-aktar vasta ta' natura pastorali marbuta ma' l-uffiċċju ta' kappillan ta' parroċċa. Il-kappillan huwa l-kollaboratur ta' grad speċjali ma' l-isqof, huwa r-ragħaj proprju tal-moħla, magħzula b'ċerta preċizzjoni minn adan il-kommunita' djoċesana, u afduta għall-kurs tiegħu taħt is-segħa tal-isqof djoċesani (*Kan. cit.; Christus Dominus*, 20; *Synod. Gaudis. Secunda*, 226).

Il-bidma tal-kappillan fil-parroċċa tidher

kemm tassew hija rikka meta tinfetx għal-għaqat kollu, bi spirtu pastorali wieħed mar-Ragħaj tad-djoċesi u b'kollaborazzjoni leali lejha għat-twettnq tal-pjanijiet pastorali fil-Knisja Partikolari konċernata (*Kan. 519*).

Fil-ministeru ta' kappillan għandu mportanza kbira l-uffiċċju ta' **MGHALLEM**. Il-kappillan għandu jkun l-imghallem tal-kommunita' parrokkjali uegħu biex liha, qabel kollox, iwassal il-kelma ta' Alla (*Kan. 528/2*). Dan hu dmir serju hafna. Mieghu iġib il-tixrid tal-Vangelu u l-ghoti tad-dottrina kateketika tal-Knisja Kattolika. Mhux inqas, l-kappillan għandu jistinka sabiex lit-tfal u li-zgħazagh tal-parroċċa tingħata edukazzjoni kattolika. Għalhekk, il-kappillan hu fid-dmir li jghallem lill-kommunita' tiegħu sabiex tagħti 'appogg shih lill-iskejjel immexxija mill-knisja għax bihom, waqt li tinxi mal-progress ta' żmien twassal lill-istudenti tagħna biex jaddnu għall-gid ta' pajjizhom, tkun qed thejjuhom ukoll biex ikatru s-saltna ta' Alla u biex isiru hmira ta' salvazzjoni fost il-bnedmin shabhom bi-eżempju ta' hajja tajba u bi-apostolat tagħhom' (*Synod. Gaudis. Secunda*, 308).

Hawnhekk nixtieq nagħmel riferenza wkoll għat-tagħlim soċjali tal-Knisja. Bla tbatija ta' xejn nistghu nifhem l-bteġa, is-siwi tat-tagħlim soċjali Kattoliku għall-Poplu tagħna: dan il-tagħlim jgħin biex jinzamm ordni soċjali għat-jiffavorizzu r-trankwillita' u l-paci, jissalvagwarda d-dinjita' tal-persuna umana.

Bil-bidma tiegħu fil-qasam li qegħdin insemma, jiġifieri tat-tagħlim, l-kappillan ikun qiegħed jikkumbatti pjaga kbira - dik ta' l-injuranza. Din, fiha nfiha hija dannu kbir. Hija tipprovi art għammila għall-izbalji, tkatar it-tiwim u l-inganni. Kienet din il-pjaga, fost

CURTAIN
AND
UPHOLSTERY FABRICS
MADE TO MEASURE
CURTAINS

B4
TEXTILES

ALSO AVAILABLE
SINGLE, DOUBLE OR TRIPLE
ALUMINUM CURTAIN RAILS
WITH ROUND OR STRAIGHT FINISH

Zabbar Rd., Fgura
TEL: 801092 FAX: 806004
Constitution Str., MOSTA
TEL: 432003 FAX: 435739

Mons. Arcidjaku Giovanni B. Gauci waqt id-diskors.

hwejjeg oħra, li għenet mhux f'it għat-tixrid tas-setet f'pajjiżna u wasslet lil xi Maltin u Għawdxin sal-abbandon shih tar-Reliġjon Kattolika.

Hidma oħra marbuta ma' l-uffiċju ta' kappillan hija dik tat-TQADDIS. Il-kappillan jehtieglu jkun il-leader tal-liturġija, tal-talb fi hdan il-familja parrokkjali (*Kan. 528/2*).

Fil-kanoni relattiv għal dan l-uffiċju (*tat-Tqaddis*) ahna nsibu riferenza partikolari għall-Ewkaristija Mqaddsa. Biċ-ċelebrazzjoni tas-Sagrifiċju Ewkaristiku, permezz ta' qima shiha lejn Ġesu' Sagramentat - devozzjoni li għandu jkollha primat shih fuq kull devozzjoni oħra - l-Knisja l-hin kollu tgħix u tikber (*Lumen Gentium, 26; Kan. 897*).

Dan ifisser li l-kappillan għandu jagħti l-aqwa importanza liċ-ċelebrazzjoni tal-Ewkaristija sabiex il-familja parrokkjali tiegħu ma tkun nieqsa minn kwalita' ta' ċelebrazzjoni ta' dan is-Sagrament li tippermettilha sehem shih u qaddis madwar il-mejda tal-Ġisem u d-Demm tal-Mulej u titgħalliem ukoll toffri lilha nfisha permezz ta' Kristu Sacerdot u Vittma Ewkaristika għat-tqaddis tagħha u tal-knisja kollha.

Fil-kuntest ta' dan li qegħdin nighidu ninnottaw wkoll dak li jingħad fit-Tieni Sinodu Djoċesan ta' Għawdex dwar l-Adorazzjoni komunitarja ta' darba fil-ġimgħa f'kull parroċċa, kif

ukoll dwar l-ghoti tal-Barka ta' kuljum bis-Santissimu Sagrament (*Syn. Gaudis. Secunda, 29c, 85*). Ghax, wisq aktar mill-bżonn tax-xemx, mill-bżonn tal-arja għall-hajja materjali, huwa l-bżonn tal-Ewkaristija għall-Knisja. Kappillan bla gradi akkademici, kappillan mhux tant abbli bħala organizzatur, forsi wkoll b'tant debulizzi oħra umani bħal dawk tiegħi u tagħkom, b'daqshekk ma jfissirx li ma jistax iwettaq hidma pastorali tal-aqwa gid għall-parroċċa SAKEMM ma tonqosx fih ir-rieda r-tajba u l-korrispondenza shiha mal-grazzja ta' Alla. Imma mhux l-istess, inhoss li għandi nighid... jekk il-kappillan ma jkunx hu nnifsu midhla sewwa tat-Tabernaklu.

Punt iehor imsieheb mal-hidma tal-kappillan li ġibidli l-attenzjoni huwa dak imsemmi fil-kanoni 529, paragrafu 2. Dan il-kanoni jgħid li sabiex il-kappillan jista' jwettaq bl-aħjar mod dmirijietu, għandu jffitex li jkun jaf il-merhla tiegħu. U l-kappillan isir jaf il-merhla tiegħu dejjem aħjar, kif jingħad fl-imsemmi kanoni, permezz taż-żjarat personali u sistematiki lill-familji. Personalment nifhem li fil-programm ta' kappillan għaż-żminijiet tagħna għandu jkun hemm iż-żmien riservat għal dawn iż-żjarat lill-familji tal-parroċċa. Dejjem jistgħu jkunu utli. Bosta drabi jkunu wkoll ta' bżonn... u gie li jkunu ta' veru bżonn urgenti. Hemm żjarat

GHALL-AHJAR U
GHALL-ORHOS IKEL
F'MARSALFORN

OTTERS

Bar & Restaurant

TGAWDI WKOLL
DEHRA MEDAVILJUŻA TAL-BAHAR

U FUQ KOLLOX

TIEKOL FUQ VAPUR
LI MA JIĊĠAQLAQX

St Mary Street • Marsalforn
Tel: 562473

lill-morda, lil dawk tant imfarrkin minn xi nkwiċet jew problemi li jingħalqu fihom infushom, jingħalqu wkoll go djarhom f'solitudni li tbezza... perikoluza minn diversi aspetti. Hemm żjarat ta' medjazzjoni bħal meta fi bħan xi familja jinbet it-tliem minhabba kwalunkwe raguni. Hemm żjarat ta' natura istruttiva fejn il-kappillan jagħraf il-bżonn li jgħalliem, li wasal il-messagg tal-Vangelu f'xi sitwazzjoni fejn dik iż-żjara tkun l-aktar opportuna u forsi wkoll tkun l-unika opportunità biex min hu tassew fil-bżonn jisma' l-voċi tal-Knisja ma' ġenbu.

Fil-ħsieb pastorali tar-ragħajja tal-erwieh ma jistax ma jkunx hemm post speċjali għall-familja. Tant minn għol-knisja parrokjali, kemm minn kull post ieħor, il-Kappillan għandu jittfa' hafna mill-attenzjoni tiegħu fuq il-familja. Kbira bis-shih hija l-importanza tal-familja. Is-siwi tagħha b'riżq il-bniedem mhux lakemm jitkejjel. Hija geġja minn Alla bħala istituzzjoni ta' l-oghla dinjita u, kif għallimna l-Koncilju, "l-gid tal-persuna u tas-soċjeta' umana u nisanija hu marbut shih mal-kundizzjoni hienja tal-għaqda taz-zwieġ u tal-familja" (*Gaudium et spes*, 47).

Ragħaj għaqi tal-erwieh, li jaf jittfa' l-harsa tiegħu fuq dinja bħal din tagħna "spiss barra mill-fidi, meta m'hijiex kontra l-fidi", malajr jasal biex jifhem l-importanza tal-pastorali mal-familja li għandna nqisuhom "bħala centri ta' fidi hajja li tittfa' d-dija tagħha madwar. Hu għalhekk li l-Koncilju Vatikan II sejjah il-familja b'espresjoni antika hafna "il-knisja tad-dar ecclesia domestica" (*Il-Katekizmu tal-Knisja Kattolika*, 1656).

Nagħlaq billi nagħmel din l-aħħar osservazzjon tiegħi. Is-servizz pastorali tar-ragħaj tal-parroċċa jehtieġ li jkollu d-distintiv partikolari tiegħu: jiġifieri l-marka tal-karita' tal-imhabba, kif għalliem wiċċed ragħaj tal-erwieh kbir fil-għerf u fil-qdusija, l-isqof S. Wistin: li tirgħa l-merħla tal-Mulej għandu jkun impenn ta' mhabba (*In Ioan. ev. trad.*, 123, 5: *sida impegno di amore pascere il gregge del Signore*).

Id-diversi dmirijiet li semmejna u magħhom ofrajn ukoll marbutin mal-ministeru tar-ragħaj tal-parroċċa, dawn l-impenni jistgħu jtuwettqu ferm tajjeb jekk tidhol l-imhabba, l-imhabba tant lejn dawk fil-qrib, kemm lejn tal-bogħod, kif fisser ukoll l-istess S. Wistin l-wahda mill-priedriki tiegħu: "Nixtieq li nirba' li

dawk li huma barra (*mill-merħla*), wisq aktar nibza' li nitlef lil dawk li huma *għerwa*" (*Serm.* 46, 15).

Ragħaj tal-erwieh għandu jpoġġi lilu minfuq għas-servizz totali tal-merħla tiegħu għax **IHOBBHA**. Għandu jfittex li jgħix għaliha u lilha jgħajjex b'imhabbu. Ir-ragħaj veru tal-merħla huwa "Un uomo mangiato dal popolo di Dio (*bniedem mikul mill-poplu l'Alla*) perche' divenuto egli stesso frumento di Dio (*għaliex hu minfuq jkun sar qamh ta' Alla*)" (*M. Jourjon, "L'Eveque et le Peuple de Dieu selon Saint Augustin" in Saint Augustin parmi nous, Paris, 1954, pp. 152 e 166*).

Biex imbagħad l-imhabba tar-ragħaj tal-erwieh għall-merħla tiegħu tkun wahda li ma tintrebaxx anqas mill-istess ingratitudni tal-bniedem, biex tkun imhabba li ma tohloq ebda saram għall-qalb ikkonsagrata tar-ragħaj tal-erwieh, allura huwa meħtieġ, assolutament meħtieġ li tkun imhabba motivata u mmexxija mill-imhabba lejn Alla. Din l-imhabba lejn Alla fil-qalb tar-ragħaj ta' l-erwieh hija eżigenza skond l-istess Vangelu. Difatti... f'hiex kien jikkonsisti l-eżami ta' l-ewwel bniedem magħżul bħala ragħaj tal-erwieh, l-ewwel vigarju ta' Kristu, l-Appostlu Pietru? Jgħidilna l-Evangelista li Ġesu' dar fuq Pietru... fuq Pietru biss, fuq Pietru wahdu f'dik l-okkazzjoni u qallu: "Xmun, bin Gwanni, thobbn i aktar minn dawn?". Għal tliet darbiet Pietru jiġi mistoqsi... mistoqsija misterjuża daqskemm fl-istess hin cara u sempliċi: **THOBBNI... THOBBNI** int bizzżejied biex tkun ir-ragħaj floki, ragħaj tal-merħla tiegħi li jien nafda f'idejk? Kieħ tajjeb S. Wistin meta hallielna dawk il-kelmiet: "*Se tu non ami, niente puo' compensare cio' che manca*: jekk inti ma thobbx, xejn ma jista' jipatti għal dan in-nuqqas" (*Enarr. Salmo 55, 17 cf. Sant'Agostino, L'uomo, il filosofo, il teologo, il mistico*, a cura di Fernando Vittorino Joannes, Milan 1976, p. 365).

J'alla ahna r-ragħajja tal-erwieh, flimkien mar-Ragħaj il-Kbir tagħna, l-isqof... flimkien mar-Ragħaj ta' din il-parroċċa tal-Katidral... jalla ragħajja u merħla, lkoll kemm ahna nkunu nistgħu minn qalbna nwiegħu kif wiegħeb l-Appostlu Pietru lil Ġesu' Kristu, hemmlekk hdejn il-bahar ta' Tiberija: "Mulej, inti taf li kol-lox, inti taf li jiena nhobbok" (*Gw. 21, 17*).

A BETTER PLAN FOR PRIVATE PATIENTS!

DOES YOUR
POLICY INCLUDE:

- Doctor's Surgery
- Alternative Medicine
- Free 3 Month Cover for your New Born Child
- Emergency Worldwide Cover

**GOUDA
HEALTHCARE
DOES!**

**Which
Health
Insurance
pays you
if you get
pregnant?**

Gouda Healthcare does!
You get a Maternity cash
benefit for every child born
and free cover for the first
three months of your
baby's life

*Thos C Smith
Gozo Office*

*NSTS
St. Francis Sq.
Victoria,
Gozo.*

*Tel: 553977
Fax: 554977*

Problem...
Too many
children?

GOUDA HEALTHCARE
only charge for the first two
children, the rest come free

No
Problem!!
Who pays
for you
when you
are sick?

We can pay up to six
months of your
premium if you are
unable to return to work
within 30 days of leaving
hospital

Il-Prerogattiva ta' l-Assunta prerogattiva ta' servizz lill-poplu ta' Alla fit-tielet millennju

minn Mons. Dekan
Carmelo Scicluna

IL-VERĠNI MBIERKA MARIJA giet mghollija fis-sema bir-ruh u l-gisem mhux biex toqghod tiftahar biha nfisha b'dan il-privileġġ singolari li bih giet imzejna, imma biex tkun ta' ghajnuha ghall-poplu f'mixxietu lejn il-Belt tas-Sema. Dan il-pelligrinagg eskatalogiku tal-Poplu lejn is-sema ma huwiex kollox ward u zahar, imma fuq kollox hu mixja diffiċli, hija triq mimlija hotob u tfixkil. Izda l-Assunta mhux se tonqos mid-dmir tagħha li mis-sema tagħmilha ta' avukata tagħna u ta' medjatriċi tagħna (cf *Lumen Gentium*, 62).

Preżenza Materna bl-Interċessjoni Tagħha

L-Assunta turi l-interċessjoni tagħha quddiem Alla ghalina bil-preżenza materna tagħha. Il-katekiżmu tal-Knisja Kattolika fil-fatt jghid dawn il-kelmiet: "Wara li Binha tela' fis-sema, Marija waqfet bit-talb tagħha mal-Knisja, hija u titwield. Flimkien ma' l-Appostli u n-nisa naraw lil Marija wkoll bl-interċessjoni tagħha titlob id-don ta' l-Ispirtu, li, fit-Thabbira ta' l-Anglu, kien ga hadha taht id-dell tiegħu" (965). L-istess Katekiżmu jinqeda wkoll bil-liturġija Bizantina biex ikompli jsahhah din il-verita' li Marija fis-sema mhux titlob, imma tordna. Fil-fatt dan il-Katekiżmu b'din il-liturġija Bizantina jghallhem: "Meta tajt it-twelid lil Ibnek, int (*O Alla*) harist bla mittiefsa lill-Verġni tiegħek, meta rqađt ir-raġda tal-mewt, int ma hallejtx id-dinja, O Omm Alla: int wasalt hdejn l-ghajn tal-hajja, int li nissilt lil Alla l-haj, u bit-talb tiegħek teħles l-erwieh tagħna mill-mewt" (966). Ta' min isemmi wkoll dak li qal il-Papa Pawlu VI fl-Eżortazzjoni Appostolika tiegħu *Marialis Cultus* biex jghallimna kemm tabilhaqq il-

Verġni Marija giet mghollija fis-sema bir-ruh u l-gisem biex toffri l-ilma bnedmin dgħajfa servizz f'dan il-wied tad-dmugh. Il-Papa msemmi jistqarr: "Il-Verġni Marija ma tinzix għarkubbejja quddiem Binha Ġesu', izda Hija, billi kisbet fuq il-kalvarju dimensjoni universali hdejn is-salib ta' Binha Ġesu', fi kliem iehor billi l-Madonna saret Omm il-bnedmin kollha, l-istess Kristu Binha għabbiha bir-responsabilita' li tiehu hsieb 'il-bnedmin kollha fil-htigijiet tagħhom tar-ruh u tal-gisem" (37). Fl-ewwel żminijiet tal-Kristjaneżmu, l-insara kienu jitolbu l-interċessjoni tal-martri. Izda xejn anqas kienu jitolbu l-ewlenin nsara l-interċessjoni tal-Verġni Marija kif tixhed wisq tajjeb it-talba antika li tibda bil-kelmiet: "Taht il-harsien tiegħek ahna ningabru". Bla dubju ta' xejn, il-Verġni Marija hija l-eqreb lejn Kristu fost il-qaddisin kollha. U dan ifisser li Hija l-Verġni Marija l-aktar li habbit u għalhekk l-interċessjoni tagħha hija l-aktar effikaċi. Għalhekk fil-Lvant għad hemm l-użanza li lill-Madonna jsellmulha bit-titlu ta' *Cito Propitia*, li tfisser bit-taljan il-Madonna tal-*Pronto Soccorso* jew bl-Ingliż il-Madonna tal-*First Aid*. L-ewwel fost il-qaddisin kollha hija l-Verġni Marija li toffrilna l-Ewwel Ghajnuha mis-sema. L-istess Papa attwali Gwanni Pawlu II sejjah lill-Madonna kif sejhulha l-qaddisin ta' żmien ilu: *Omnipotentia supplex* - dak li ma jkunx irid jagħtina Alla, niksbu permezz ta' Marija. Fil-fatt anki l-katekiżmu reċenti tal-Knisja jghallhem din il-verita' billi jfakkarna fl-ewwel miraklu li wettaq Alla permezz ta' Kristu fl-ordni tan-natura, jiġifieri meta Kristu fit-tieg ta' Kana biddel l-ilma fl-inbid fuq talba tal-Madonna (cf 2618).

DewFresh®

Super Grade COOKED HAM

FOR THE HAMBITIOUS!

When the best ham does not meet your taste...
Dew Fresh Super Grade cooked ham excels.

Available smoked, boneless, cooked gammons.
Sandwich size square ham. Also round ham. (Perzut ton)
Continental specialities: Pork and Ham Loaf,
Garlic Sausage, Porkloaf, Lyoner Salami.

available at all leading stores

Exclusive wholesale distribution:

ALBERTOWN COLD STORES (J & C Pisani Limited)

Prince Albert Street, Albertown, Marsa, Tel: 229612, 621891

DewFresh DewFresh DewFresh

BABY LANE

Archbishop P. Pace Street,

Victoria, Gozo

Tel: / Fax: 564415

(Opposite the Gozo General Hospital Main Entrance)

ANYTHING YOU NEED FOR YOUR

BABY

UP TO 7 YEARS
AT SPECIAL PRICES

Preżenza Materna bl-Eżempju Tagħha

Il-Verġni Marija, anki fit-tielet millennju tal-Kristjaneżmu tibda tixhed il-preżenza tagħha fid-dinja bl-eżempju li toffrilha. Il-Verġni Marija anki liż-żmien li ġej ma għandniex inharsu lejha daqs kemm kieku kienet oġġett ta' devozzjoni, jew Kreatura l-aktar qaddisa biex noqogħdu nfahhruha biss, imma fuq kollox hi n-norma li fuqha għandna nimxu biex ma nitilfux it-triq li twassal is-sema. Fil-fatt fil-Verġni Marija, il-Knisja tilmah lilha nfisha. Kull membru tal-knisja, kull nistrani, f'Marija għandu jsib l-identità tiegħu biex jiżviluppa l-hajja batteżimali tiegħu. F'Marija n-nistrani għandu jsib dik l-ghajnuna indispensabbli biex jimatura fil-hajja nistrani. Hu veru li l-eżistenza tagħna nistranija nafuha lill-Missier Alla, l-Iben Alla u lill-Ispirtu s-Santu Alla. Fil-magħmudija ahna ġejna mghammdin fl-isem tat-Thiet Persuni tas-Santissima Trinità. Izda l-Verġni Marija tibqa' l-mudell insostitwibbli ta' l-Eżistenza Nistranija l-ghaliex kif jistqarr il-Papa Pawlu VI fil-*Marialis Cultus*, il-Verġni Marija tibqa' l-cwvel u l-aqwa segwaċi ta' Kristu (36). Ma' din il-verità jaqbel ukoll il-Katekiżmu reċenti tal-knisja Kattolika. Fil-fatt fih insibu miktub: "Il-Verġni Marija, għaliex intrabtet kollha kemm hi mar-rieda tal-Missier, fl-opra tal-Fidwa ta' l-Iben u ma' kull ispirazzjoni ta' l-Ispirtu s-Santu, hi għall-Knisja eżempju ta' fidi u ta' mhabba. Minhabba f'hekk hi l-membri l-aktar għoli, u għal kollox singolari tal-Knisja u xbieha tal-Knisja" (967). Hekk kienet il-Madonna u hekk sa tibqa' wkoll fit-tielet millennju tal-Kristjaneżmu.

Kien ukoll il-Papa Pawlu VI li fl-Eżortazzjoni Appostolika *'Signum Magnum'* jistqarr: "Ġesu' stess offriehna lil Marija bħala ommna biex tkun għalina bħala mudell li fuq għandna nimxu. Hi haġa naturali, fl-aħhar mill-aħhar, li l-ulied ikollhom l-istess sentimenti ta' ommhom u fuq kollox jirriflettu l-virtujiet tagħha f'hajjithom (cf 22). Fuq kollox il-Verġni Marija hi mghaqda ma' Kristu Binha, mhux biss fuq livell eżistenzjali u bijoloġiku, imma fuq kollox ukoll fuq livell spiritwali u religjuż. U dak li kienet sa minn dejjem il-Verġni Marija, mudell u l-aqwa mudell għalina l-insara, tibqa' wkoll twestaq din il-tunzjoni fit-tielet millennju ta' Kristjaneżmu.

Qaddejja tal-Mulej

L-Assunta ta' Michele Busuttil (1791)

Il-Verġni Mbierka Marija Mtellgħa fis-Sema bir-Ruh u l-Ġisem, anki fis-snin li ġejjin, tibqa' għalina l-bnedmin, il-qaddejja tal-Mulej. U din il-missjoni tissokta twestaq l-Assunta mis-sema kemm bl-interċessjoni qawwiya li tgawdi quddiem Alla u kemm ukoll bl-eżempju edificanti tagħha. Dak li wettqet dejjem mal-membri tal-Knisja tissokta twestqu mal-membri kollha tal-Knisja (cf *Lumen Gentium*, no. 61). Għalhekk il-Katekiżmu msemmi jistqarr: "Ġesu' hu l-Iben wahdieni ta' Marija. Izda l-maternità spiritwali ta' Marija thaddan il-bnedmin kollha li Huwa ġie biex isalva." "Hi jkollha l-Iben (*ghallimna l-Konċiltju fil-Lumen Gentium*, 63) li Alla għamlu li jkun il-kbir fost hafna ahwa, jġigifieri, fost dawk kollha li jgħallimna, li għat-twelid u t-trawwim tagħhom, Marija tagħti s-schem bl-imhabba tagħha ta' Omm" (501). Mela, l-Assunta fit-tielet millennju tal-Kristjaneżmu se tibqa' għalina mhux biss Omm Alla, imma wkoll qaddejja tal-Mulej u allura, anki tagħna l-bnedmin.

*The leading Wines, Spirits & Tobacco
Merchants in Goto*

14, St. George's Sq., Victoria B.C. Tel: 558531
FREE DELIVERY ON ONE CASE OF SPIRITS

GELATI GRANOLA

143, Tring Papa Giovanni Paolo II
Victoria, B.C.

Tel: 557717 - 554237

SKRIZZJONI STORIKA FIL-KATIDRAL

NNHAR IS-6 TA' OTTUBRU, 1989, il-Kongregazzjoni tas-Sorijiet Dumnikani ta' Santa Katerina ta' Siena, maghruf minn kulhadd bhala s-Sorijiet Dumnikani ta' Malta, ghalqu mit sena mill-fondazzjoni taghhom. It-twaqqif ta' din il-Kongregazzjoni sar fir-Rabat, Ghawdex, u ghal dan il-ghan hadmu hafna Karolina Cauchi (1824-1907) u Fortunata Spiteri (1832-1864), li t-tnejn li huma jinsabu midfuna f'zewg oqbra differenti fil-Katidral. Inserta li l-qabar li fih tinsab midfuna Fortunata kien bla iskrizzjoni. Twieled ghalhekk il-hsieb fiz-żmien li kienet ghadha Superjura Madre Virginja Ellul li ssir skrizzjoni tiskira tač-čentinarju fuq il-qabar ta' Fortunata. Is-Superjura Generali l-ġdida, Madre Madre MaryGrace Calleja qablet mal-hsieb.

L-iskrizzjoni nkitbet bil-Malti minn Dun Joe Bezzina li f'eghluq il-mit sena mit-twaqqif tal-Kongregazzjoni kiteb il-ktieb *MA' KRISTU GHAS-SERVIZZ TAL-BNIEDEM*, ktieb bl-istorja shiha tal-Kongregazzjoni tul-l-ewwel mit sena taghha. Wara li din kienet approvata mis-Superjura Generali Madre MaryGrace Calleja, inkitbet bil-Latin minn Monsinjur Emmanuele Mercieca, u kienet irfinuta minn Horatio Caesar Roger Vella, tad-Dipartimenti tal-Classics ta' l-Università ta' Malta. L-iskrizzjoni li fiha 385 ittra kienet imnaqqxa fil-post mill-marmista Raymond Bonello mix-Xaghra, li ghamel ukoll xoghol ta' tiswija fuq l-istess qabar.

Din li ġejja hi l-iskrizzjoni shiha bil-Latin:

HOC IN TEMPLO PRINCIPE
OSSA IACENT
CAROLINAE CAVCHI
QVAE PRIOREM PARTEM HABVIT
IN CONGREGATIONE VIRGINVM ERIGENDA
QVAE APUD NOS
SORORES DOMINICANAE DEO DICATAE
APPELLANTVR
EMINENT
FORTVNATA SPITERI
QVAE MAGNAM PARTEM IN HOC INSTITVTO HABVIT
PIISSIME VIVENS
MORTVA IN HOC SEPVLCRO COMPOSITA EST
SORORES DOMINICANAE
SVB TITOLO SANCTAE CATHERINAE SENENSIS
CENTESIMVM ANNVM AB INITV HVIVS CONGREGATIONIS
MEMORAVERVNT
PRIDIE NONAS OCTOBRES MCMLXXXIX

ATRIUM

WINE BAR & GRILL

— ◯ — * — ◯ —
Delighted scents and genuine
flavours of the Gozitan hills
— ◯ — * — ◯ —

*Galleria Gaulos/Castle Street, Victoria - VCT 104, Gozo.
Tel: 562384, Fax: 562388*

Fuq l-iskrizzjoni storika fil-Katidral li bil-Malti tfrisser hekk:

F'DAN IT-TEMPJU EWLIENI
IISTRIEHU L-FDALIJET TA'
KAROLINA CAUCHI
LI KELLHA SEHEM PRINCIPALI
FIT-TWAQQIF TAL-KONGREGAZZJONI TAX-XEBBIET
LI FOSTNA BHALA
S-SORIJET DUMNIKANI GHALL-IKBAR GLORJA TA' ALLA
MAGHRUFA
 ...
TISSEMMA B'TIFHIR
FORTUNATA SPITERI
LI WKOLL KELLHA PARTI KBIRA F'DIN L-ISTITUZZJONI
TUL HAJJITHA QADDISA U
LI META MIETET TPOGGIET GHALL-MISTRIEH F'DAN IL-QABAR
 ...
IS-SORIJET DUMNIKANI
TAHT IT-TITLU TA' SANTA KATERINA TA' SIENA
F'EGHLUQ IL-MIT SENA
MIT-TWAQQIF TAL-KONGREGAZZJONI
IFAKKRU

CITTADELLA

The wine from Gozo

Produced & bottled by:
Cittadella Winery, 105 Vajringa Street, Victoria, Gozo.

SQUARE CELLAR

THE NAME IN ST. GEORGE'S SQUARE

With the widest selection of:

Wine and Spirits

American, English & French Cigarettes

Finest Cigars

Discount on Larger Orders

Prop: Joseph Grech
St. George's Square, Victoria, Gozo. Tel: 551845

TIFKIRA TAŻ-ŻJARA TAR-REGINA ELIZABETTA II FIL-KATIDRAL

NHAR IT-30 TA' MEJJU, 1992, il-Maestà Tagħha, ir-Regina Elizabetta II tal-Gran Britannja akkumpanjata mill-Altezza Rjali Tiegħu, il-Princep Philip, Duka ta' Edinburgh, għamlet żjara ta' għoxrin minuta fil-Knisja Katidrali ta' Ghawdex. Hija kienet imdawra mal-Katidral minn Dun Joe Bezzina.

Kien juraq li din il-grajja ma tintesax biz-żmien. Għaldaqstant bil-lidma ta' l-imsemmi Fr. Bezzina u b'għajnunja ta' benefattur li jrid jibqa' mistur, saret skrizzjoni b'lekk ta' din il-grajja u twahhlet magħn il-bieb tat-tramuntana tal-Katidral ta' Ghawdex. L-iskrizzjoni nkitbet minn Dun Joe Bezzina b'konsultazzjoni mal-Magħġur Albert E. Abela, waqt li z-żewġ disinji — l-istemma tal-House of Windsor tar-Regina Elizabetta u l-istemma ta' Ghawdex — saru mill-Kaptan Adrian C. Strickland. Il-tnaqqis ta' l-ghana sar minn Raymond Bonello mix-Xagħra.

Din li gejja hi l-iskrizzjoni uha bl-Ingliż:

H.M. QUEEN ELIZABETH II
ACCOMPANIED BY
H.R.H. PRINCE PHILIP
DUKE OF EDINBURGH
VISITED

THIS CATHEDRAL DEDICATED TO
THE ASSUMPTION OF OUR LADY
INTO HEAVEN
AND TOURED
THIS ANCIENT CITADEL OF GOZO
30 MAY 1992

Bil-Malti tfisser hekk:

IL-MAESTA TAGħHA
R-REGINA ELIZABETTA II
AKKUMPANJATA MILL-
ALTEZZA RJALI TIEGħU L-PRINĊEP
PHILIP DUKA TA' EDINBURGH
GHAMLET ŻJARA
F'DAN IL-KATIDRAL DEDUKAT LIT-
TLIĖH TA' MARIJA FIS-SEMA
U DARET
MA' DIN IC-CITTADELLA ANTIKA
TA' GHAWDEX
30 TA' MEJJU, 1992

FRANCIS CARUANA LTD

***WE BUILD
YOUR HOUSE***

Outlets

Buiding Materials:

73, Republic Street Victoria

Tel: 556243

*(Paints, Tools, Electrical and
Plumbing Accessories etc)*

Bubbles:

Fortunato Mizzi Street, Victoria.

Tel: 552413

(Bathrooms, Tiles and Fittings)

Timber: Taflija Road, Victoria

Tel: 552993

*(Plywood, Chipboards, MDF, and
Solid Limber)*

Il-Kwadru ta' L-AHHAR ĊENA ta' Giuseppe d'Arena (1703)

Xoghol ta' Konservazzjoni u Restawr

minn
Godwin Cutajar
Restawralur

IL-KWADRU juri lil Ġesu' ma' l-Appostli waqt l-Ahhar Ċena. Il-kwadru tpitter fuq xkora li, minn dak li jidher fil-wieċ, hi maghmula minn hames biċċiet mehjutin flimkien. Dan is-support hu ta' hxuna medja u b'nisga kemmxajn maghluqa. Il-kwadru hu 323.6 cm għoli u 216.6 cm wiesa'. Għal kwadru daqshekk kbir, is-support hu forsi xi ftit dgħajef.

Fuq din l-ixkora inghata strat, imsejjah *preparatorju*. Dan biex l-ixkora tkun uista' tilqa' ahjar iż-żebgħa fuqha. Fil-każ tagħna, dan l-istrat hu ta' hxuna medja, u ta' lewn kannella ċar, haġa komuni hafna fit-teknika pittorika ta' dak iż-żmien.

Iż-żebgħa li biha tpitter il-kwadru hi, milli jidher, dik taż-żejt. Il-hxuna taż-żebgħa tvarja minn medja għal hoxna, l-aktar fil-partijiet ċari fejn l-aktar jaqa' dawl.

Stat ta' Konservazzjoni

L-istat strutturali tal-kwadru ma kienx hażin. It-tilar robust għadu f'saħħtu u l-funzjoni tiegħu, li jgħorr il-pittura, għadu jaqdiha sewwa.

L-ixkora originali wkoll għadha fi stat tajjeb ta' konservazzjoni. Dan, grazzi wkoll, għall-fatt illi l-kwadru f'intervent preċedenti ta' konservazzjoni kien gie mwahhal fuq xkora għdida, li tat tensjoni u saħħa meħtieġa lill-ixkora originali.

Għajr għal xi żoni żgħar ta' żebgħa li kienu jiċċaqalqu jew waqgħu ġa, l-istat strutturali taż-żebgħa u l-preparazzjoni hu generalment tajjeb.

Iż-żebgħa turi krettaturi forma ta' skudella miftuha hafna, filwaqt li l-parti ta' fuq tal-kwadru turi qsim vertikali, li forsi gie minn xi moviment ta' l-ixkora originali, meta kienet qed titwahhal l-ixkora l-għdida magħha f'intervent preċedenti ta' konservazzjoni.

Problemi estetici tal-kwadru kienu jikkonsistu fil-preżenza ta' varniċ qadim li kien sfar hafna, taqtir ta' xerna', u rtokki qodma minn restawr preċedenti: dan kollu kien qiegħed parzjalment jostor dak li hu awtentiku fil-kwadru.

Interventi Preċedenti

Il-kwadru kien gie mwahhal fuq xkora hoxna u robusta b'nisga maghluqa, maghmula minn żewġ xkejjer mehjuta flimkien.

F'xi partijiet, iż-żebgħa kienet waqgħet, u l-kwadru kien gie stukat. Fuq dan il-kwadru kien hemm żewġ tipi ta' stokk, wieħed ta' lewn abjad u iehor ta' lewn aħdar zebbuga. Dan jista' jindika li l-kwadru kellu nterventi ta' konservazzjoni u restawr f'zewġ okkażjonijiet differenti.

Fuq it-tila, in-naha ta' wara, hemm mik-tub bil-lapes *Restaurato 1930*.

da Luigi

Bar & Restaurant

**The Place for Genuine Food at Reasonable
Prices in a Relaxing Atmosphere.**

718 Valley Road, Marsalforn, Tel: 555836, 563633

Fully Air-conditioned

We accept Bookings for Private Parties such as Engagements, Christenings,
Confirmations, etc. for both Lunch and Dinner

HEALTH & BEAUTY FITNESS CENTRE

8, Maingate Street, Victoria, VCT 103, Gozo
Tigrija Palazz, Level 4,
Republic Street, Victoria, VCT 103, Gozo
Tel: 553898, 559323. Fax: 563366

Intervent ta' Konservazzjoni u Restawr
Fil-parti strutturali, it-tilar u l-ixkora l-għida li kien rwahhal fuqhom il-kwadru thallew, ghax kienu għadhom jaqdu tajjeb il-funzjoni tagħhom.

Thallew ukoll il-kretraturi msemmija qabel, mhux biss ghax ma jtellfux mil-leltura generali ta' din l-opra ta' l-arti, iżda wkoll ghax huma xhieda tal-mogħdija taz-żmien minn fuq dan il-kwadru.

Xi rqajja' zghar ta' zebgha li kienu ser jaqgħu għew imwahnha tajjeb.

Wara, dan il-kwadru tfa'far biex tneħħa l-trab mill-wiċċ. Inbdiet it-tnejjja tal-varniċ u elementi oħra estraneji għall-materja oriġinali tal-kwadru. Dan sar b'mezzi kimiċi u mekkaniċi.

Xi rqajja' zghar ta' zebgha nieqsa għew mimlija bl-istokk u wara sar l-irtokk. Fejn l-aktar li kien jagħti fil-ghajn, brix superfiċjali fiż-zebgha gie rtukkat ukoll biex hekk il-leltura ta' dan il-kwadru tkun aktar magħquda.

Prosit lill-Kapitlu Katidrali u lill-Arcipriet Mons. Joe Vella Gauci għall-inizjattiva li jirrestawraw dan il-kwadru, inizjattiva ambizzjuża ta' siwi reliġjuż u kulturali.

Profil qasir dwar ir-Restawrat

Godwin Cutajar studja l-konservazzjoni u r-restawr fl-iskola Restauro Roma, dak iż-żmien immxixja minn Doti. Celalucci, kap restawrat tal-Kappella Sisina, u fl-Istituto Centrale del Restauro, f'Roma.

Fi ftit aktar minn hames snin, temm b'suċċess fost l-oħrajn, żewġ korsijiet fil-qasam tal-konservazzjoni u r-restawr ta' l-opri ta' l-arti. Barra l-teorija, il-korsijiet kienu jinkludu xogħol prattiku fuq pittura, fost dawn l-affreski ta' Masolino u Masaccio għo San Clementi f'Roma, u dawk ta' Giotto fil-kappella ta' l-Iskrovenji għo Padova.

Wessa' l-istudji tiegħu billi attenda evening classes fid-disinn, u visti frekwenti fl-laboratorji ta' konservazzjoni u restawr,

Godwin Cutajar waqt ir-restawr ta' l-Aħħar Cena.

fosthom dak tan-National Gallery ta' Londra.

Għamel wkoll sitt xhur kors fil-konservazzjoni u r-restawr tal-gebla, u waqt it-taħriġ prattiku hadem fuq l-Arcò di Costantino u l-Panteon.

Lura pajjiżu, Godwin hadem l-aktar fuq pittura, kemm minn kollezzjonijiet privati, kif ukoll għo knejjes.

BAP

**BRONZSONS
AUTO PARTS LTD.**

28/112 Brared Street,
Birkirkara BKR 05,
Tel: 442119, 442212
Fax: 441921

BONDING OF ALL KINDS OF
BRAKE SHOES FOR MOTOR
VEHICLES, FORK LIFTS,
TRAILERS AND
INDUSTRIAL MACHINES

Santa Marija f'ghajdut il-Maltin u l-Ghawdxin

minn
Victor J. Galca

SANTA MARIJA — il-patruna speċjali ta' Malta u Ghawdex — tissemmja ukoll mod speċjali fil-qwiel u fil-folklor Malti.

Il-farfett ta' Santa Marija (Papilio Machdon)
Il-farfett li f'xi nhawi tar-Rabat bhal ngħidu ahna Ghajn Qatet isibuh bhala *l-farfett ta' Santa Marija*, l-entomologi, jigiġifieri l-istudjużi ta' l-insetti jsejhulu *l-farfett tal-fejgel jew tal-bużbiez* billi jbid fuq dawn iż-żewġ hejjejex fart miksija blat bhall-qraten u x-xagħri. Ix-xjenzati jsibuh bl-isem ta' *Papilio Machdon*.

Billi dan hu l-akbar farfett ta' pajjiżna għax ilaħhaq minn tlieta sa erba' centimeri, hu l-farfett li l-iktar dabbar ismijiet kemm mall-kbar u kemm miz-zgħar. Barra ta' Santa Marija r-Rabat isejhulu wkoll *il-farfett tar-rummien*. Hekk ukoll isibuh ix-Xagħra, in-Nadur u l-Munxar. L-Għarb hemm min jgħid li hu ta' *San Mikiel*, il-qaddis marbut mar-rummien filwaqt li oħrajn isejhulu *tax-xemx* kif ukoll *tal-pinna* li għandu f'art gwenhajt. Ta' Kerċem u Santa Luċija, xi nhawi tar-Rabat kif ukoll tax-Xewkija jafuh bhala *l-farfett ta' San Gwann*. Imma x-Xewkija hemm min jgħidli *l-farfett tar-Regina* u San Lawrence u Ta' Sannat *il-farfett tal-lira* forsi għax dari fuq il-lira tad-deheb kien ikun hemm wiċċ ir-Regina Vittorja ta' l-Ingilterra. Fl-ahħarnett San Lawrence qasli li hemm min isibu tax-Safar u salansira ta' *l-Awstralja*. Dan naħseb xogħol l-emigranti li tawna wkoll l-iskalora ta' l-Awstralja li hi l-Kittien. L-Għasri jgħidulu

l-farfett tal-korpus, il-festa vaghħom li taħbut matol ix-xaħar ta' San Gwann.

It-tfal imbagħad li dari l-farfet kienu jonsbulhom bi xbieki żgħar biex jagħmlu bhall-kbar li kienu jonsbu għall-ghasafar, till-farfet kienu jsibuhom b'ismijiet ta' ghasafar jew tajr skond id-daqs u l-lewn. Ir-Rabat, it-tfal il-farfett ta' Santa Marija kienu jafuh bhala *dundjan* jew *taz-Zebbug*, li hu l-ikbar ghasfur ta' l-ghana li jonsbu għalih il-kbar. Ta' Sannat kienu jgħidulu *tad-dundjana*. It-tfal *taz-Zebbug* jgħidulu *ċ-Cawla* u tax-Xagħra *l-papra* jew *il-papra*, filwaqt li tal-Qala semmewh *il-groqqa*. Tan-Nadur tawh isem l-akbar ghasfur li jpassi minn fuqna l-ajkla.

Mhux biss il-farfett ta' Santa Marija jolqot l-ghajn imħabba d-daqs u l-ilwien tiegħu imma d-dudu tiegħu li nsibuh fuq il-bużbiez u l-fejgel fih daqqa t'ghajn għielha. Jiehu lewn il-pjanti li jkber fuqhom jigiġifieri l-aħdar car. Ikollu ċrieki suwed b'niek mil-lewn il-laringa. Rasu tkun safra bi strixxi suwed. Ir-riħa qawwiya li għandhom iż-żewġ xnei li jirabba' fuqhom id-dudu jagħmel uzu minnha billi jgħidha f'zewġ iqrin li jkollu f'rasu. Dawn johroghom malli jersaq lejha xi hadd li bir-riħa taqsam tant qawwiya dak li jkun ikollu jwarub u jhallih għal xogħlu.

Bhalma għidna l-farfett ta' Santa Marija jgħidulu wkoll ta' San Gwann u ta' San Mikiel. Jien naħseb li jgħidulu hekk għax jidher naħts tal-festa tağħhom. Naraw għaliex. L-aħħar bajd li jbid il-farfett qabel l-ajru jaqleb għax-xiwa jolqos u jsir dudu u jagħmel il-foşda, imma l-farfett ma johroġx mill-foşda qabel ma tghaddi l-kesha tax-xiwa għal nofs Fran. Fir-Rebbiegha, fis-Sajf u sal-bidu tal-Harifa jilhq u sa tlett iktar oħra. In-nies tarab jinsajjar

LIL SHABI TAL-MALL li fosthom qattajt l-aħħar xhur tas-servizz tiegħi fl-1994 u tghallim minn għandhom hafna minn dak li qed nikteb hawn.

*SPECIAL REDUCED
PRICES ON*

TOYOTA & PEUGEOT

PARDI ENTERPRISE LTD.

Fortunato Mizzi Str., Victoria

Tel: 556678, 553715.

Jekk il-**Kont Kurrenti** tieghek
mhux itik

3% fis-sena
imghax

jew

Jekk il-**Kont Savings** tieghek
mhux itik

3.5% fis-sena
imghax

Asal wasla sal-

APS
BANK LTD

Fergħat: 17/18 Triq ir-Repubblika, Valletta VLT 04 Tel: 25 03 64 Fax: 23 03 03
275 Triq San Pawl, Valletta VLT 07 Tel: 24 75 47 Fax: 23 86 98
24 Piazza Sant'Anna, Floriana, VLT 16, Tel: 22 66 44 Fax: 22 62 02
10 Triq Potirjal, Rabat, Għawdex, VCT 103 Tel: 56 35 12 Fax: 56 92 00

GALFA GENERAL SERVICES LTD.
AUTO SALES

Mgarr Road, Xewkija Tel: 561122

NEW

wara li kull boten jgħroġ mill-fosdqa u tagħtib l-isem tal-qaddis taż-żmien li tarah matul il-madwar għaxrin gurnata li jidm faj.

B'xorti tajba l-farfett ta' Santa Marija jbid fuq iżewġ ixtiel li jikkru fuq il-blat bħal ngħidu aħna ta' Ċene. Il-buzbiez jikkber ukoll fl-isinda abbandunati, fir-raba' għiem u fil-widien. L-isinda huma daww l-għelieqi nizin wahdu taħt l-oħra minn taħt is-sies tal-muntanji tagħna sa ma jilhq u l-wied. Sined jingħazel minn ieħor b'hajt minn fuq għal isfel. L-abbandun tar-raba' taħt tal-faldi tal-muntanji u tar-ragħa bil-mogħoż fil-widien imur favur dal-farfett għax jithalla bi kwietu għall-inqas fuq il-buzbiez. Fejġel ma nahiwb li fadal wisq, għalkemm għadek issib min iżommu għal meta jkollu xi tbenġila jew tagħtina bħalma kien iżommu, Alla jahħri missieri. Il-bexx qattiel bl-insettici di ma jmissx ta lill-buzbiez u l-anqas lill-fejġel. Għalhekk il-farfett ta' Santa Marija għandu cans sabih li jarah min jigi warajha.

Il-Farfett ta' Santa Marija (Vanessa Atalanta)
L-entomolgi lill dal-farfett isibuh bħala *farfett tal-hurrieg*, il-haxixa li jbid fuqha jew *vanessa* mill-isem xjentifiku tiegħu *Vanessa Atalanta*. Wara l-farfett tal-fejġel jew tal-buzbiez, il-farfett tal-hurrieg l-iktar li hu magħruf fostna l-Għawdxin u għalhekk għandu bosta ismijiet għalkemm mhux daqsu.

Għalhekk filwaqt li r-Rabat u ta' Kerċem lill-farfett tal-hurrieg isejhulu ta' *Santa Marija*, ma nistagħbux li ta' Sannat nsibuh bħala *l-farfett ta' Santa Margerita*. Hekk ukoll jafuh tal-Munxar li m'ilhomx min kbar li nqatghu mill-parroċċa ta' Sannat. Ta' Kerċem hekk ukoll min isejjahlu *l-farfett ta' San Gwann* jew *tal-Harrub*, barra kif ja semmejna l-farfett ta' Santa Marija. Imhabba l-lewn tiegħu iswed bellus li n-Nedrin jgħidulu *l-farfett tal-bellus* jew kif isejhulu x-Xagħra u r-Rabat ukoll *il-farfett bellus*.

It-tal, li kif għidna jagħtu ismijiet ta' għasfar lill-farfett, lill-farfett ta' Santa Marija hawn ir-Rabat isejhulu *l-gardell*, għasfur li għandu l-istess kuluri tal-farfett. Tant jixbah lill-gardell il-farfett ta' Santa Marija li qaluli li li żmien il-passa ta' l-għasfar ta' l-għana kien

hemm wieħed li qaleb fuq il-farfett li dabel jittajjar fuq il-mantab għax haqbu gardell ta'ew. It-tal ta' Santa Luccja jnabuh bħala l-gallozz. Ta' min jgħid li fost il-galez hemm il-gallozz l-iswed. Dal-gallozz għand l-faccol aħmar, jigiiseri strixxa li min fuq mungaru titla' għal fuq rasu, bħalma l-gardell għandu l-maskra hamra. Mela l-gallozz ukoll jnabuh lill-farfett ta' Santa Marija.

B'xorti tajba dal-farfett jid fuq il-hurrieg (Urtica urens) u fuq ix-xelt ir-rih (*Patiaria officinale*) li aħna l-Għawdxin nsibuh bħala haxix ir-rih. Dawn ta' zewġ haxxjex jinbtu kullimkien u billi ma jweww għalhekk għax il-bniedem u l-bhejtem tpa jkluhom il-qilla tal-bexx qerried ma tilbaqhom bħalma tilbaq lill-farfett tal-Kromb.

Kontra l-farfett tal-Kromb li jbid il-bajd tagħqda taħt il-weraq tal-gdur, kabocci u pastard, il-farfett ta' Santa Marija jbid bajda wahda taħt il-weraq tal-hurrieg jew tal-haxix ir-rih. Melli jofqos iħit il-weraq bil-harir li jgħroġ mid-dudu u jidhol go fiha biex jstahha mill-għedewwa. Il-fosdqa tiddendel taħt il-weraq biex hadd ma jsibha u jgħidha matul il-hmistax li l-farfett irid biex jitrabba fiha.

Bħalma jixhdu l-ismijiet għall-qaddisim il-farfett ta' Santa Marija jagħmel xi tliet ibtan matul is-sena. Ta' min jgħid li filwaqt li l-hurrieg jikkber fix-xhur tax-xita, il-haxix ir-rih li jikkber għad-dell tal-ħitan jew tas-sigat nsibuh is-sena kollha. Għalhekk id-dudu dejjem isib fuqieq jitrabba. Il-farfett ta' Santa Marija kultant jaqta' passa u għalhekk jizgħed kullimkien sa jgħaddi għal band'oħra.

Fl-aħarnett xtaq nitkellem fuq id-dehra ta' dal-farfett li tant jolqot l-għajn. Dal-farfett u siebhu, il-farfett ta' San Martin (Cynthia Cardui) huma tal-familja tan-Ninfalidi, il-friefet li għandhom l-isbah kuluri. Billi l-farfett iħobb isorgi bi gwenhajt miftuha dawn il-kuluri iktar jispikkaw. Għalkemm għimu u gwenhajt huma suwed bellusin, għandu strixxa mil-lewn il-laringa li-aħmar minn fuq għal isfel f'nofs il-gwenhajt ta' quddiem kif ukoll bordura ta' l-istess lewn fil-gwenah ta' taħt bid-dabar suwed. Taħt it-truf ta' gwenah tal-gwenah r'isfel għandu wkoll zewġ dbehar zoroq. Bordura kahlanja nsibuh wkoll fil-

L-kompli pagina 37

Palazzo Margherita

Bar & Restaurant

Dun Luqa Street, Sannat, Gozo.
Tel: 555737/562807 Fax: 562808

Naċċettaw ordnijiet għal kull xorta ta' okkażjonijiet f'ambjent sabih, catering ġenwina u prezzijiet raġjonevoli:

*** Tigijiet**

*** Magħmudijiet**

*** Ikliet**

*** Parties**

Palazzo Margerita joffri ukoll

"Sunday Family Lunch"

Price: Lm3.85 (VAT incl.)

Fejn tiekol kemm trid minn "Hot Buffet"

Palazzo Margerita jaċċetta wkoll kull tip ta' *Outside Catering*

*** Tigijiet**

*** Parties**

*** Gateau**

Għal full booking ċempel 555737 / 557898

CITADEL VIDEO COMMUNICATIONS

Stills & Video Photography

The best caterers for sights & sounds of Gozo.

*The only Gozo based facility catering for
domestic and professional
VHS, Super VHS & Hi 8 Video*

*As well as broadcast
U, Matic High Band SP and
Beta SP format video.*

'Daisy' By the Bastion Road, Victoria, Gozo. Tel: 551936

EXTENSIVE DISPLAY OF **1ST CLASS** DOMESTIC APPLIANCES

Covering a Selection of

Fridges • Freezers • Fridgefreezers
Dehumidifiers • Cookers • Hobs
Microwaves • Washing machines
Washer dryers • Tumble dryers
amongst others...

FROM

Hotpoint

 ARISTON

Represented in Gozo by:

CARUANA & CINI

COMPANY LIMITED

REG. OFFICE: 10, BAYVIEW, ST. VICTORIA, GOZO

COMMERCIAL & INDUSTRIAL

CARUANA & CINI - 4041 Capuchina Str. Victoria Gozo
Tel: 551918, 554431, 554432

5

year
guarantee

IL-PUSSESS TA' MONS. JOE VELLA-GAUCI BĦALA ARĊIPRIET TAL-KATIDRAL 26 ta' Mejju 1996

*"Nixtieq li l-programm tal-pussess
tieghi jiġi mfassal fuq linji Pastoral"*

Mons Arċipriet Joe Vella-Gauci

Dawn kienu l-kelmiet ta' introduzzjoni li hargu minn fomm l-Arċipriet il-ġdid tal-parroċċa tal-Katidral, dak inhar li nhatar il-Kumitat Organizzattiv sabiex jikkoordina l-programm tal-pussess.

U tabilhaqq hekk sar għax il-programm kien l-iktar jinkorpora fih attivitajiet pastorali li jilhqu kull settur u kategorija fi hdan il-parroċċa. Dawn l-attivitajiet li kienu mifruxa fuq medda ta' hmistax-il jum kienu jinkludu fihom il-Gimgha Ewkaristiko-Liturgika u bdew is-Sibt, 11 ta' Mejju, u ntemmu f'jum il-pussess, il-Hadd, 26 ta' Mejju.

Il-ftuh uffiċjali ta' dawn il-festi sar billi nharget min-niċċa l-istatwa ta' Santa Marija, fost il-kant ta' l-innijiet marjani, attività li ntlaqgħet tajjeb hafna mill-parruċċani u li qajmet l-istess entużjażmu u briju ta' matul il-jiem tal-festa.

*Quddiesa għat-tfal kollha li jattendu
il-Ċentri tad-Duttrina fir-Rabat*

Il-vestizzjoni ta' l-abbatini l-godda

Nixtiequ hawnhekk li naghtu harsa lura u ngeddu dawn il-memoriji sbieh li kkonċernaw lil kull kategorija.

Is-Schem tal-Parroċċa

Il-kontribut ewlieni fl-organizzazzjoni ta' dawn l-attivitajiet kien dovut prinċipalment lill-parroċċa. Hadet hsieb il-Knisja Katidrali li tkun tassew ip-preparata sabiex tilqa' lis-sittax-il ragħaj tagħha. Fil-fatt il-maġġoranza ta' l-attivitajiet organizzati għad-diversi kategoriji saru fil-Knisja Katidrali.

L-abbatini kollha tal-Parroċċa

Tfal

Saret il-vestizzjoni ta' 16-il abbati ġdid tal-parroċċa minn Mons Arcipriet. Inġbatat tiffkura ta' l-okkażjoni lil kull abbati kemm dawk il-ġodda kif ukoll lil ta' qabel. Attività interessanti, kienet li t-tfal kollha li jattendu ċ-ċentri tad-duttrina fir-Rabat gew mistiedna sabiex jieħdu sehem f'quddiesa għalihom fil-Katidral. Għal din l-attività attendew madwar 300 tifel u tifla miż-żewġ parroċċi tar-Rabat. Inghata ritratt ta' Santa Marija u kuruna tar-Rużarju lil kull min attenda. L-Arcipriet żar ukoll il-kumplex Ninu Cremona, is-sekondarja tal-bniet Agius de Soldanis, l-iskola Primarja tal-Belt Victoria u l-annex tagħha. Hemmhekk huwa qaddes u kellu laqgħat ma' l-istudenti u ma' għalliema.

L-żgħażaġh

*Laqgħa mal-parruċċani anzjani
fiċ-Ċentru Parrokkjali*

Zghażaġh

Għall-attività taż-zghażaġh gie mistieden il-moviment Eru Ġbida minn Malta sabiex janima l-quddiesa taż-Zghażaġh. Wara saret attività soċjali għalihom fil-Brookies Restaurant. Kienu iż-zghażaġh stess li hadu l-hsieb sabiex jorganizzaw din l-attività tagħhom.

Anzjani

L-Arċipriet ier il-130 anzjan rikoverti fl-Isptar Ġenerali ta' Ghawdex u fit-tliet kliniċi privati tar-Rabat. Kull anzjan ingħata hamper u ritratt ta' Santa Marija. Barra minnhekk saret quddiesa għall-anzjani kollha tal-parroċċa fiċ-Ċentru Parrokkjali, fejn l-Arċipriet amministralhom is-sagrament tal-Grizma tal-Morda u wara saret laqgħa soċjali għalihom fl-istess lokal. L-anzjani apprezzawha ferm din iż-żgħira li l-Arċipriet il-ġdid għamlilhom u kellmuh personalment.

Għaqdiet Reliġjużi

L-għaqdiet reliġjużi gew mistiedna sabiex jiehdu sehem f'konċelebrazzjoni mmexxija minn Fr Stanley Tomlin MSSP. Tista' tgħid li kull komunità bagħtet ir-rappreżentanza tagħha fil-waqt li l-kant waqt il-quddiesa tmexxa mill-Kor tas-Sinjiet Dumnikani.

Żgħira lill-anzjani fil-kliniċi privati u fl-Isptar Ġenerali ta' Ghawdex

L-Għaqdiet reliġjużi miġbura fil-Knisja Katidrali

Addiscombe ad unum in 5. Augustus 1844

Great 4-Persons Ingle in Super
Durable Great 4-Arrow Furniture

Qualificações: 200 metros livre, 400 metros livre, 800 metros livre, 1.500 metros livre, 2.000 metros livre, 4.000 metros livre, 8.000 metros livre, 15.000 metros livre, 30.000 metros livre, 60.000 metros livre, 120.000 metros livre, 240.000 metros livre, 480.000 metros livre, 960.000 metros livre, 1.920.000 metros livre, 3.840.000 metros livre, 7.680.000 metros livre, 15.360.000 metros livre, 30.720.000 metros livre, 61.440.000 metros livre, 122.880.000 metros livre, 245.760.000 metros livre, 491.520.000 metros livre, 983.040.000 metros livre, 1.966.080.000 metros livre, 3.932.160.000 metros livre, 7.864.320.000 metros livre, 15.728.640.000 metros livre, 31.457.280.000 metros livre, 62.914.560.000 metros livre, 125.829.120.000 metros livre, 251.658.240.000 metros livre, 503.316.480.000 metros livre, 1.006.632.960.000 metros livre, 2.013.265.920.000 metros livre, 4.026.531.840.000 metros livre, 8.053.063.680.000 metros livre, 16.106.127.360.000 metros livre, 32.212.254.720.000 metros livre, 64.424.509.440.000 metros livre, 128.849.018.880.000 metros livre, 257.698.037.760.000 metros livre, 515.396.075.520.000 metros livre, 1.030.792.151.040.000 metros livre, 2.061.584.302.080.000 metros livre, 4.123.168.604.160.000 metros livre, 8.246.337.208.320.000 metros livre, 16.492.674.416.640.000 metros livre, 32.985.348.833.280.000 metros livre, 65.970.697.666.560.000 metros livre, 131.941.395.333.120.000 metros livre, 263.882.790.666.240.000 metros livre, 527.765.581.332.480.000 metros livre, 1.055.531.162.664.960.000 metros livre, 2.111.062.325.329.920.000 metros livre, 4.222.124.650.659.840.000 metros livre, 8.444.249.301.319.680.000 metros livre, 16.888.498.602.639.360.000 metros livre, 33.776.997.205.278.720.000 metros livre, 67.553.994.410.557.440.000 metros livre, 135.107.988.821.114.880.000 metros livre, 270.215.977.642.229.760.000 metros livre, 540.431.955.284.459.520.000 metros livre, 1.080.863.910.568.919.040.000 metros livre, 2.161.727.821.137.838.080.000 metros livre, 4.323.455.642.275.676.160.000 metros livre, 8.646.911.284.551.352.320.000 metros livre, 17.293.822.569.102.704.640.000 metros livre, 34.587.645.138.205.409.280.000 metros livre, 69.175.290.276.410.818.560.000 metros livre, 138.350.580.552.821.637.120.000 metros livre, 276.701.161.105.643.274.240.000 metros livre, 553.402.322.211.286.548.480.000 metros livre, 1.106.804.644.422.573.096.960.000 metros livre, 2.213.609.288.845.146.193.920.000 metros livre, 4.427.218.577.690.292.387.840.000 metros livre, 8.854.437.155.380.584.775.680.000 metros livre, 17.708.874.310.761.169.551.360.000 metros livre, 35.417.748.621.522.339.102.720.000 metros livre, 70.835.497.243.044.678.205.440.000 metros livre, 141.670.994.486.089.356.410.880.000 metros livre, 283.341.988.972.178.712.821.760.000 metros livre, 566.683.977.944.357.425.643.520.000 metros livre, 1.133.367.955.888.714.851.287.040.000 metros livre, 2.266.735.911.777.429.702.574.080.000 metros livre, 4.533.471.823.554.859.405.148.160.000 metros livre, 9.066.943.647.109.718.810.296.320.000 metros livre, 18.133.887.294.219.437.620.592.640.000 metros livre, 36.267.774.588.438.875.241.185.280.000 metros livre, 72.535.549.176.877.750.482.370.560.000 metros livre, 145.071.098.353.755.500.964.741.120.000 metros livre, 290.142.196.707.511.001.929.482.240.000 metros livre, 580.284.393.415.022.003.858.964.480.000 metros livre, 1.160.568.786.830.044.007.717.928.960.000 metros livre, 2.321.137.573.660.088.015.435.857.920.000 metros livre, 4.642.275.147.320.176.030.871.715.840.000 metros livre, 9.284.550.294.640.352.061.743.431.680.000 metros livre, 18.569.100.589.280.704.123.486.863.360.000 metros livre, 37.138.201.178.561.408.246.973.726.720.000 metros livre, 74.276.402.357.122.816.493.947.453.440.000 metros livre, 148.552.804.714.245.632.987.894.906.880.000 metros livre, 297.105.609.428.491.265.975.789.813.760.000 metros livre, 594.211.218.856.982.531.951.579.627.520.000 metros livre, 1.188.422.437.713.965.063.903.159.255.040.000 metros livre, 2.376.844.875.427.930.127.806.318.510.080.000 metros livre, 4.753.689.750.855.860.255.612.637.020.160.000 metros livre, 9.507.379.501.711.720.511.225.274.040.320.000 metros livre, 19.014.759.003.423.441.022.450.548.080.640.000 metros livre, 38.029.518.006.846.882.044.901.096.161.280.000 metros livre, 76.059.036.013.693.764.089.802.192.322.560.000 metros livre, 152.118.072.027.387.528.179.604.384.645.120.000 metros livre, 304.236.144.054.775.056.359.208.769.290.240.000 metros livre, 608.472.288.109.550.112.718.416.538.580.480.000 metros livre, 1.216.944.576.219.100.225.436.833.077.160.960.000 metros livre, 2.433.889.152.438.200.450.873.666.154.321.920.000 metros livre, 4.867.778.304.876.400.901.747.332.308.643.840.000 metros livre, 9.735.556.609.752.801.803.494.664.617.287.680.000 metros livre, 19.471.113.219.505.603.606.989.329.234.575.360.000 metros livre, 38.942.226.439.011.207.213.978.658.469.150.720.000 metros livre, 77.884.452.878.022.414.427.957.316.938.301.440.000 metros livre, 155.768.905.756.044.828.855.914.633.876.602.880.000 metros livre, 311.537.811.512.089.657.711.830.267.753.205.760.000 metros livre, 623.075.623.024.179.315.423.660.535.506.411.520.000 metros livre, 1.246.151.246.048.358.630.847.321.071.012.823.040.000 metros livre, 2.492.302.492.096.717.261.694.642.142.025.646.080.000 metros livre, 4.984.604.984.193.434.523.389.284.284.051.292.160.000 metros livre, 9.969.209.968.386.869.046.778.568.568.102.584.320.000 metros livre, 19.938.419.936.7

Programme Manager, Anti-Social Behaviour
London & South East Region

Personalitajiet Disanti li kienu prezenti għal dawn l-attivitajiet speċjali

MILL-ALBUM TAL-PUSSES

Akkademja

Il-parroċċa haċet hekk li torganizza akkademja b'xogħlijiet muzikali mill-Arkivju tal-Katidral, bis-sehem tal-Chorus Ecclesiae Cathedralis u orkestra. F'din l-akkademja sara diskorsi minn Rev. Dr. Joseph Bezzina, minn Monsinjur Arcidjaku Giovanni Bosco Gauci u mill-ET Mons Nikol G. Cauchi, Isqof ta' Għawdex. Għal din l-akkademja attendew diversi personalitàjiet distinti fosthom l-Onorevoli Dr. Eddie Fenech Adami, Prim Ministru ta' Malta, Dr. Alfred Sant, Kap ta' l-Oppozizzjoni, Anton Tabone, Ministru għal Għawdex, u Giovanna Debono, Segretarja Parlamentari għall-Familja.

Opri Godda

Għal din l-okkażjoni sar ir-restawr tal-inkwarru ta' L-Aħħar Cena, wieħed mill-aħjar xogħlijiet ta' Giuseppe d'Arena li tqiegħed f'pożi f'Settembru 1703. Din il-pittura giet restawrata minn Godwin Cutajar. Dak inhar ta' l-akkademja giet imbierra wkoll il-kongress l-għdidu li tirrappreżenta l-ghor ta' l-Asarwa devota ta' Santa Marija mis-Socjetá Filarmonika Leone lil-Knisja Katedrali. Dawn l-opri l-għdidu sara bi-kontribuzzjoni tal-Kapitu tal-Katidral, tal-parroċċa u ta' diversi benefatturi.

Il-Chorus Ecclesiae Cathedralis
B-Kor tal-parroċċa, il-Chorus Ecclesiae

Cathedralis, taht id-direzzjoni tas-Surmast Colin Attard FLCM, hadem verament bis-sihh sabiex seta' jilhaq certu livell u kif kiher Gillian Bartolo fl-artiklu taghha tal-*Main Independent* tal-Hadd, 16 ta' Gunju, 1996, "... the choir sang beautifully accompanied by a very good orchestra." Il-korha sehem kważi fil-funzjonijiet kollha, fl-akkademja u fil-konċelebrazzjoni Pontifikali fejn giet esegwita l-quddiesa Papa Ġwanni XXIII.

Ġieh il-Parroċċa tal-Katidral

Il-Parroċċa hasset id-dmir, li ta' kull sena tonora żewġ persuni li jkunu taw il-kontribut taghhom ghal għid komm tal-Parroċċa kif ukoll tas-Socjetà billi taghrihom il-medalja *Ġieh il-Parroċċa tal-Katidral*. Din ie-ċerimonja saret għall-ewwel darba dakinhar li l-banda ċittadina Leone hammet il-programm muzikali fi Piazza Indipendenza. Dawn l-onorifiċenzji nghataw lis-Sinjuri Dwardu Grech u Anton Farrugia mill-Onor Anton Tabone, Ministru ghal Ghawdex.

Is-Sehem tas-Socjetà Filarmonika Leone

Meta wieħed isemmi lill-Parroċċa tal-Katidral ma jistax ma jsemmix is-Socjetà Filarmonika Leone li dejjem lesti li jinxu id f'id għall-għid taż-żewġ entitajiet u hawnhekk jigu f'moħħi l-preċiżi kelmiet li qal l-Arcipriet precenti dak inhar ta' l-Għid

l-Kbir meta sar il-ftehim bejn il-Parroċċa u s-Socjetà: *Bl-istess mod li ahna nappart-jenu għall-Parroċċa, bl-istess mod nappart-jenu għas-Socjetà.* U s-Socjetà wriet bisshih kemm tabilhaqq tappartjeni għall-parroċċa, għax hadmet u tat is-sehem tagħha biex tara li l-attivitajiet kollha tal-pussess jilhq u l-għan ewlieni tagħhom u jkun mhux biss ta' suċċess imma jhallu l-frott mixtieq. Fil-fatt is-Socjetà Filarmonika Leone hadet hsieb l-attivitajiet kollha esterni: organizzat marċ li ta bidu għal dawn il-festi, pranzu f'Palazzo Margherita b'unur ta' l-istess Arcipriet u ttella' kunċert muzikali mill-Banda Cittadina Leone fi Pjazza Indipendenza. Barra minnhekk hadet hsieb l-armar fit-toroq u offriet is-sala tagħha sabieħ ikun jista' jsir ir-riċeviment dak inhar tal-pussess. F'jum il-pussess, jigifieri l-Hadd, 26 ta' Mejju, il-banda cittadina Leone akkumpanjat lill-Arcipriet il-gdid mid-dar tiegħu sal-Katidral.

Jum il-Pussess

L-attivitajiet tal-pussess laħqu l-qofol tagħhom nhar il-Hadd, 26 ta' Mejju f'Konċelebrazzjoni Pontifikali mmexxija mill-E.T. Mons Nikol G. Cauchi, Isqof ta' Ghawdex. Matulha Mons Joe Vella-Gauci, is-sittax-il Arcipriet, tal-Knisja Matriċi, Kolleggjata, u Katidrali, u omm il-Knejjes ta' Ghawdex, ingħata l-pussess ta' Arcipriet. Partijiet simboliċi tal-funzjoni kienu l-ftuh tat-tabernaklu, il-ftuh tal-

attisteru, id-dhul fil-konfessjonarju u d-

daqq tal-qanpiena l-kbira li habbret li l-Arcipriet il-ġdid kien inhatar. Wara sar riċeviment fit-Teatru Aurora, fejn il-mistiednin distinti ntlaqgħu fis-sala tal-kumitat sabiex jiffirmaw il-ktieb tal-viżitaturi. Waqt ir-riċeviment ha sehem il-grupp *Spectrum*.

Iċ-ċelebrazzjonijiet intemmu, però dan ifisser bidu ta' hidma ġdida b'riżq il-komunità Parrokkjali tal-Katidral, kif es-prima tajjeb hafna il-poeta John Cremona fl-indirizz ta' merħba:

*"Habbat kull bieb, f'kull dar għandek parroċċa
Idhol b'messagġ ta' sliem, ta' mhabba u ferħ.
Wassal il-bxara t-tajba lill-imnikta,
Nissel fil-qlub tamiet ta' paċi u serħ."*

Ideal Standard

The Finest Bathrooms in the World

Ideal Standard have always lived up to their name, maintaining a standard of excellence producing comfortable, durable, practical and beautiful bathrooms. Exquisite craftsmanship combined with technical precision and over 100 years of experience have put Ideal Standard bathrooms in a class of their own, making them not only the finest, but the largest bathroom manufacturers in the world.

Represented in Gozo by:

CARUANA & CINI
COMPANY LIMITED

100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000

CARUANA & CINI - 40/41 Capuchins' Str. Victoria Gozo - Tel: 551918, 564431, 564432

USE SOLAR ENERGY

MALTEZOS

CONVENTIONAL SOLAR WATER HEATERS

Maltezos the world's largest manufacturers of solar water heaters presents Maltezos Solar Water Heaters with the following specifications:

- 1) Stainless inside and outer boiler A I S I 316 thickness 1.5mm
- 2) Stainless steel heat exchanger A I S I 316L thickness 1.5mm
- 3) Closed loop system
- 4) 70 mm Polyurethane boiler insulation
- 5) Non corrosive emergency electric heating element
- 6) 4 sq. metre solar panels
- 7) 5 Year Guarantee

ALPHA

INTEGRATED SYSTEM
SOLAR WATER HEATERS

Sole solar systems manufacturers of the unique ALPHA Integrated Solar Water Heaters

offer their range with the following specifications:

- 1) Integrated power & solar panel
- 2) ABS casing on the exterior
- 3) 3mm thick galvanized steel (industrial type) inner tank
- 4) 30-Adrian Marine polyurethane insulation
- 5) 4 mandatory safety features
- 6) Compact size - 1.1m x 1.1m
- 7) 2 sq. metres
- 8) 5 Year Guarantee

Gozo Agent: CARUANA & CINI
40/41 Capuchins' Str. Victoria Gozo
Tel: 551918, 564431, 564432

Three Restaurants in One
Ground Floor

A La Carte & Pizzeria

Air Conditioned or Al Fresco

Third Floor

Chinese Restaurant

Balcony Al Fresco

Roof Garden Restaurant

Typical Maltese Cooking

*Exquisite Dishes
Wines available
in all Restaurants*

Lifts available to all Floors

We also cater for private functions

4, Marib, Xlendi Bay, Xlendi VCT 115, Gozo, Tel: 561518 - Tel/Fax: 559632

ID-DITTA

JOSEPH CARUANA CO. LTD.

**Ta' Caruana Bldgs., Mgarr Road, Victoria, Gozo.
Tel: 560019 Fax: 557464**

TISSUPPLIXXI KULL KWALITA' TA'

MATERJAL GHALL-BINI BHAL

VIREG U FOLJI TAL-HADID

KULL KWALITA' TA'

INJAM, CHIPBOARD U PLYWOOD

SETTIJET TAL-KMAMAR TAL-BANJU

KIF UKOLL TILES GHALIHOM

PULENA

Bar & Restaurant

SPECIALIZING IN

Fresh Fish,

Pasta

and

Pizza.

*Marina Street (il-Menqa),
Marsalforn, Gozo.*

Tel: 559777

TROVARSİ

JOSEPH GRECH BRIFFA - MARKET STREET,
VICOTRIA, GOZO, MALTA.

TEL: 00356 - 555834

FOR MEN'S SUITS, SPORT JACKETS,
CASUAL & CLASSIC OUTFITS
& JEANS PLUS A

GOOD COLLECTION OF CHILDREN'S WEAR

ALL AT COMPETITIVE PRICES

tkom tista' tghaddi bl-ehda mod minn halqu imma ma jillaghiex jghidlek sa fi-ahhar tinzel u ballec fi-ahhar hekk ikollha taghmel.

Il-gremxul ta' Santa Marija mhux biss iservi ta' ikel għall-frieh tas-sriep imma wkoll għall-uziegh u saħansitra għall-gremxul l-iehor. Ma rridx ninsa l-merill li foal affarijiet ohra jaqbadhom ukoll.

Meta naraw kemm ghedewwa għandu l-imsejken gremxul ta' Santa Marija kien jonqos il-bniedem biex jghaqqad il-gastell. Meta konna zgħar kellna seher għall-gremxul. Ix-xjuh kienu jgħallmuna kif naqbdh b'hafora b'ingassa fit-tarf. L-għallieqa konna nagħmlolha fitt b'ziq biex il-gremxula taħsbu ilma u xhin tersaq naqbduba. Imma ahna konna aktarx nersqu nkiss inkiss u ntuh is-salt b'idejna. Meta gie li naqbdulha denbha biss, il-gremxula kienet tħalli denbha f'idejna u tħrab. Denbha xhin konna nitilquh fil-art kien jibqa' sejjer jagħti bis-saħha tad-dem. Ahna konna ngħidu li qed jidghi u jishet 'l ommna u 'l missiema. Bil-mod il-mod denb il-gremxula jerga' jitrabba.

Imma l-iktar li konna niskru wara l-gremxul kien fi zmiġen il-kaċċa, iż-zmiġen li kien jerga' jidher jilgħaq ix-xemx wara n-nagħsa tax-xitwa. Meta l-kbar kienu meħdija jisparaw fuq il-gamiem ahna konna narmaw il-wadaf, kif konna nafuh ix-Xagħra, u t-triq kollha mid-dar għall-iskola u lura nfaqqgħu fuq il-gremxul mixruf fuq il-hitan tas-sejjeħ. Biex nagħmlu wadaf konna naqgħu fergha tal-lewz jew tal-lumi għamla ta' Y. Iz-zokk kien ikun irqiq imma f'saħtu. Ma' kull spalla konna norbtu strixxa lakstu li fi zmiġen il-gwerri, meta jien kont tfa', konna neħduha mill-maħtra tal-gass. Fit-tarf tal-lakstuwiet konna norbtu biċċa gild li konna naqgħu mill-wieċ jew dafar ta' xi qorqa mqatgħa. Miż-zrar ma' konniex neqsin għax il-torog kien għadhom bit-torba kollha. Il-torba kienet tinqala minn barrieri apposta mis-saff ta' fuq li ndux kullimkien zonqri kif aktarx jissejjah fil-kotba imma artab bizzejjed biex taqgħu b'fies. Illum gaffa tħammel kemm trid minnu. Il-torba mxarrba u mballta ddum is-vekkli shah u nstahu qigħan tat-torba ta' zmiġen il-hagar.

Tani kien kbir l-interess tat-tfal fil-gremxul li l-gremxulu li hu akbar u isbah mill-gremxula, billi għandu lewn aħdar xi drabi ntekktek bl-iswed, kellu isem f'kull raħal

mħux biss ta' Għawdex imma ta' Malta wkoll.

Hekk ix-Xagħra konna nsibuh il-kanazze, kif ukoll ir-re u l-kaptan. Tar-Rabat jghidulu mazzun. hekk ukoll ta' Sannat. Tal-Munxar imbagħad jghidulu l-golf, kelma li fil-hreġet tfigher giganti. Ix-Xewkija jsejhu l-Kavall, ta' l-Għar il-fahal u z-Zebbugin il-margu. Din ta' l-ahhar tfsakkarna f'Malgu li ta-daqqta ta' harta lil Gesu' x'hin kien quddiem il-qassis il-Kbir. Ir-Rabat ta' l-Imdina u n-Nadur jidher is-Sultan, filwaqt li l-Orniema u ta' San Pawl il-Baħar jghidulu d-dirbi għamla raħlija tal-kelma darbi ta' bnadi ohra ta' Malta. Malta wkoll hemm min jghidlu girbi tidwira ohra tal-kelma dirbi bħalma l-kelma gremxul dari kienet dremxul. Ma rridx ninsa li hawn ir-Rabat lill-gremxul hawn min jghidlu l-bagħal ta' San Gorg. Min jaf għaliex hux?

Is-Serp

Filwaqt li z-zgħar aktarx kont tarahom jeqirdu l-gremxul il-kbar issibhom ma jistgħux jaraw serp. Is-serp fejn naraw jew naharbu jew naqgħu. Go fina hemm il-biza' mis-serp għax barra li hemm sriep velenużi u hemm ukoll ir-religjon tagħna li s-serp għamlitu xbiha tax-xitan. Imma kulhadd jaf li m'għandniex sriep velenużi. Li mhux forsi kulhadd jaf hu li s-serp barra li jaqbad gremxul u sriep ohra iżgħar minnu jaqbad ukoll il-grieden. Fejn gurdien jara serp jaqbad ferh ta' genn u erħilu iġħazzeż għax jghidlek waslet tiegħi. Is-serp ma jibzax minnu u jagħmel għaliħ bla hniens. Jarma' jtiħ b'denbu biex jistordih u jinbaram miegħu biex jifga' u jibilgħu. Għalhekk min iżomm serp fil-gnien ma ssiblux grieden ta' fil-gnien u lanqas f'daru. U hu gurdien li hu penkuluz għall-bniedem.

Jghidu li għal Santa Marija s-serp jnza' l-libsa. Is-serp wara li johrog mill-moħba fir-rebbiegha jaasal għall-cwweł tiddila f'Mejju billi l-libsa tax-xitwa ma tkunx għadha tigiħ. La tigi Santa Marija jaasal għal tiddila ohra għax bl-ikel li Alla jkun ipprova jkun l-ien. Biex jehles mill-libsa l-qadima s-serp jibda biex ihokk geddumu ma' blata jew għala ha jiftah toqba fil-qoxra u johrog minnha helu helu. Ta' min jghid li anke l-qoxra ta' għajnejh tinqala' mill-bqija. Għalhekk għal xi zmiġen is-serp ma jkunx jara sew.

[Jaqbad ma' dak li deher fil-Programm ta' Santa Marija (1992). Baqa' għal darb'ohra].

Cornucopia Hotel

Gnien Imrik Street, Xaghra, Gozo
Tel: 556486, 553866, 552634, 552633

POOLSIDE BARBECUE

Every TUESDAY and FRIDAY

(Weather Permitting)

from 7.30 p.m.

LIVE ENTERTAINMENT BY "SPECTRUM"

- Home-made Soup • Choice of Steaks • Fish
- Spare Ribs • Lamb or Pork Chops
- Assorted Salads & Rice • Baked Potatoes
- Fresh Fruit • Ice Cream
- Sweets • Coffee

Price: Lm 7.00 per person including VAT • Children - Lm3.50

BOOKING ESSENTIAL

*Please Ring
or Call*

IL-KOPPLETTA L-ĠDIDA U L-ERBA' LUNETTI

L-artist Camilleri Cauchi jpingi lill-isqof Ġ. M. Camilleri

WAQT L-AKKADEMJA li nżammet fl-okkażjoni tal-pussess tal-Arċipriet tal-Katidral Mons. Joe Vella-Gauci, giet imbiegħta mill-E.T. Mons. Isqof Nikol Cauchi l-koppletta l-ġdida u l-erba' luntetti ta' taħtha.

Din hija t-tielet koppletta li nhadmet mill-magħruf artist Ghawdxì, l-Kav. Pawlu Camilleri Cauchi. Il-Pittur irriproduċa fuq it-tala l-ġrajja storika tad-29 ta' April 1956 meta l-Istatwa ta' Santa Marija giet regalata lill-Knisja Katidrali mis-Socjeta' Filarmonika Leone.

Fl-erba' lunetti ta' taht il-koppletta, l-Pittur tana erba' ritratti ta' persuni li fil-hajja tagħhom kellhom rabtiet speċjali ma' l-Assunta u maċ-ċelebrazzjonijiet tagħha. Dawn huma l-Kardinal FRANCO SEPER li kien hu li poġġa l-kuruna fuq ir-ras tal-Madonna meqjuma fil-kwadru titolari tal-Katidral; l-Isqof GIOVANNI MARIA

CAMILLERI li fi zmienu l-festi esterni tal-Assunta fil-15 ta' Awissu ġew afdati f'idejn is-Socjeta' Leone; l-Isqof GUZEPPI PACE li bil-kunsens tiegħu l-istatwa ta' kull sena tingarr fil-purċissjoni nhar il-festa tagħha; l-Isqof NIKOL CAUCHI, l-Isqof attwali li talab u ġab mingħand il-Papa PAWLU VI id-dokument pontifiċju għall-inkoronazzjoni tal-kawdru titolari u aktar tard kien Mons. Isqof Cauchi wkoll li qiegħed l-istellarju l-ġdid fuq ras l-istatwa ta' Santa Marija waqt ċelebrazzjoni fi Pjazza Savina.

Ta' min jghid li din il-koppletta u l-erba' lunetti thallsu mis-Sinjuri KELINU u martu MARIJA DEBRINCAT. Ghax-xogħol tal-ġibs, għall-induratura u xogħol iehor il-Kapitlu hareġ wkoll fuq LM2000. Barra mill-ghotja ta' LM2500 għal din il-koppletta, is-Sinjuri Debrincat bosta drabi ohra hallsu għall-opri fil-Katidral. Lil dawn il-benefatturi kollha ahna niringrazzjawhom minn qalbna.

Ristorante arzella

*You must not visit Gozo without trying
our dishes at Arzella Restaurant
where we make it a point to
please our clients regarding good
food at very reasonable prices.*

*Specializing in fresh fish
and Traditional Maltese Dishes.*

**FISH NIGHT EVERY FRIDAY
PASTA & MALTESE DISHES
EVERY TUESDAY
& LIVE FOLK MUSIC**

*Il-Menqa, M'Forn - Gozo
Tel: 554662 - 551992*

ST. MARY'S SUPERMARKET

Triq il-Papa Ġwanni Pawlu II
Rabat - Ghawdex
Tel: 551025

**KULL VARJETA` TA' IKEL
FA`CILITA` TA' PARKING**

CORDINA PHOTO MARKET
34 MAIN GATE STREET
VICTORIA - GOZO - MALTA
Tel:/Fax: 556270

Professional Photographers
for Commercial & Advertising
in Stills & Video Production
Colour Imaging Laboratories
& Photo Goods Dealers
Free Replacement Film +
Free Sunglasses
Until Stock Last

PHOTOGRAPHIC & VIDEO GOODS

DEVELOPING
& PRINTING

SELECTIVE
ENLARGEMENTS

PRINT FROM PRINT

PRINT FROM SLIDES

INSTANT COLOR
AND B&W I.D. PHOTOS

PHOTOGRAPHY SERVICE
in FULL COLOR & BLACK

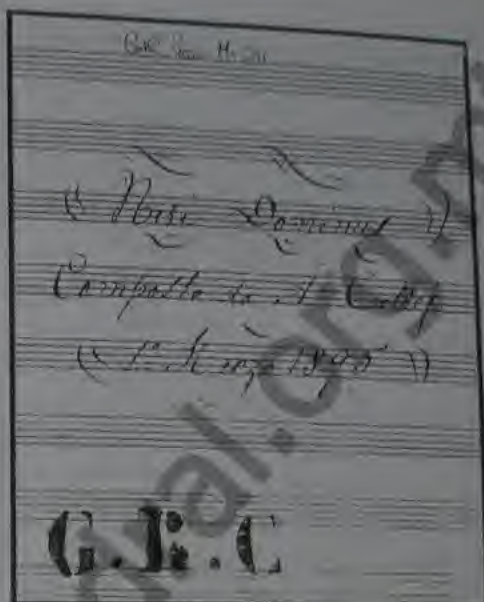
FRAME-MAKING

WEDDING SERVICES
in VIDEO & STILL

kompożizzjonijiet minn tiegħu. Fost dawn hemm kommożizzjoni bl-isem ta' KYRIE datata 1864 u mogħtija lill-Katidral fl-1965. Hemm ukoll żewġ kompożizzjonijiet bl-isem ta' SALVE REGINA. Wahda minn dawn iġġib id-data 1885 u l-oħra kienet għet finalizzata fl-1888. Barra dawn hemm ukoll żewġ kompożizzjonijiet bl-isem ta' DEUS AUDITORIUM datati 1873 u 1893 rispettivamente. Insibu wkoll il-kompożizzjoni NISI DOMINUS li għib id-data 1895.⁹

Antonio Calleja kkompona wkoll TANTUM ERGO u QUI TOLLIS. Din ta' l-aħhar kienet għet esegwita u kantata mill-awtur stess għall-ewwel darba waqt Qud-diesa Pontifikali f'Hadd il-Għid fil-Katidral ta' Għawdex tas-sena 1872. Magħha kien ukoll indaqet mill-Mużika tal-Kappella tal-Katidral, taht id-direzzjoni tad-Direttur tagħha Mro Adriano Lanzon, il-kompożizzjoni CUM SANCTO SPIRITU tal-Kanonku Dr Ġorġ Mercieca, "... che *Domenica di Pasqua pontifico' nella Cattedrale Monsignor Vescovo, e vennero cantati dei nuovi pezzi di musica, composizioni dei nostri bravi confratelli Gozitani. Un 'Qui Tollis' del dilettante signor Antonio Calleja e cantato egregiamente dello stesso, ed un 'Cum*

Nisi Dominus, kompożizzjoni ta' Antonio Calleja, data l-1 ta' Marzu, 1895.

*Sancto Spiritu' del commendevole Canonico Dr. G. Mercieca...*¹⁰

Il-mużiċista Antonio Calleja kien iżżewweġ fi Frar, 1865, lil Maria Scieluna.¹¹ Hu miet f'Marsalforn nhar l-1 ta' Settembru 1901, u ġie midun il-Katidral ta' Għawdex.¹²

1. GRECH G. A., *Mużiċisti li hadu sehem fil-Mużika f'Għawdex 1720-1830*, f'*Programmi Festa Santa Marija*, Rabat, Għawdex, 1979.
2. Arkivju Bażilika San Ġorġ, Lib. Dept, 1833-1846, Vol 9.
3. VELLA BONDIN J., *L-Arkivju tal-Mużika tal-Katidral f'Għawdex*, f'*Programmi Festa Santa Marija*, Rabat, Għawdex, 1992.
4. Arkivju Sant'Wistin, Għawdex, Lib. Esito Luglio 1890 - Agosto 1904, pp 77, 132.
5. Arkivju Katidral Għawdex, Lib. Prebende Canonice e Salarii 1855-1861, April, 1958.
6. Arkivju Katidral Għawdex, Lib. Esito Notule Mensile April 1865 - Maggio 1874, Awwissu, 1870.
7. Arkivju Katidral Għawdex, Irċevuta data 30/9/1888.
8. ABELA A.E., *The Connaught Rangers and Ghajnsielem Parish Church*, f'*The Sunday Times*, 11.12.94.
9. Arkivju Katidral Għawdex, Mużika.
10. MIFSUD BONNICI R., Dizz. Bijo-Bibl. Nazzjonali, p. 84; *Il Portafoglio Maltese* (12.4.1872).
11. Arkivju Bażilika San Ġorġ, Lib. Matr. 1839 - 1928, Vol V.
12. Regjistru Pubbliku, Għawdex, Att tal-Mewt Nru. 293/1901; Arkivju Katidral, Għawdex, Lib. Def. 1893-1934, p. 104.

St. Andrew's Str.,
Victoria,
Gozo.
Tel: 554056

Joe grech

Photographer

*Photos & Video for Weddings, Engagements,
Baptisms or any Special Photographic occasion.*

Passport Photos

Colour or Black & White.

Developing & Printing Service.

Cameras - Flashlights - Films

Watches, Batteries & Video Games

Large Selection of Top Quality Frames & Albums

Frames made to order.

OFFICE EQUIPMENT

FOR ALL OFFICE SUPPLIES & STATIONERY.

Photo Copy Service & Binding

Calculators, Typewriters,

Cash Registers, Fax Machines

12, St Francis Sqr., Victoria - Gozo

Tel: 554052

IN-NOVIZZJAT FIL-HAJJA RELIGJUŻA AGOSTINJANA

min
Novizzi Agostinjani

IS-SNIN TAN-NOVIZZJAT huma mumentanti speċjali fil-formazzjoni tal-hajja religjuża. L-iskop ewlieni tan-novizzjat huwa li ahna nifhmu u nghixu l-affarijiet neċessarji għall-hajja religjuża permezz tal-esperjenza personali ta' Kristu, l-Imghallem interjuri li jinsab f'qalbna.

In-novizzjat huwa żmien ta' gherusija li fiha ahna nkomplu nikbru għal preparazzjoni tagħna biex naghmlu l-weghdiet tal-kastità, faqar u ubbidjenza. Ahna nitghallmu niċhdu kull rabta tal-qalb ma' din id-dinja ghax Kristu huwa l-unika sodisfazzjon ta' qalbna (il-vot tal-faqar). Ahna nippreferu li jkollna lil Ġesu' minflok li nrabbu familja biex inkunu ta' kulhadd (l-vot tal-kastità). Fl-ahħarnett ahna qegħdin nitghallmu wkoll niċhdu ir-rieda tagħna għal dik tal-Missier li tiġi murija b'mod speċjali fis-superjuri tagħna (l-vot ta' l-ubbidjenza).

Il-karizma jew ir-rigal li Alla għoġbu jżejjen lill-Ordni tagħna hija l-komunjoni tal-ahwa, fi kliem ieħor li nghixu l-armonija ta' l-imhabba. Din l-ghaqda ta' bejnietna hija dawl għall-Knisja moderna u għad-dinja li l-fedeltà fir-relazzjonijiet hija possibbli li tiġi ngħixha permezz tal-Qawwa ta' Alla.

Ahna ma nistghux nghixu l-voti b'qalb

wahda u ruh wahda permezz tal-forzi tagħna biss. Sidna Ġesu' juriha biċ-ċar din il-haga meta qal: *'mingħajri ma tistghu tagħmlu xejn.'* Għandha diversi opportunitajiet li jghinuna fil-mixja tagħna. Iċ-ċentru ta' kollox hija l-Liturġija fejn, ahna flimkien mal-patrijiet, jkollna quddiesa flimkien u talb komuni biex nikkonsagraw il-hinijiet tal-ġurnata. It-talb personali huwa wkoll importanti għax jghinna nkunu aktar miġburin fina nfusna u b'hekk inkunu aktar sensibli għall-Ispirtu ta' Alla. L-imhabba tagħna lejn Ġesu' ma tistax tibqa' mistura f'qalbna. Għalhekk noholqu laqgħat bejnietna biex naqsmu flimkien x'inhu jagħmel Alla f'hajjitna. Dan il-qsim ta' esperjenzi naghmluh ukoll mal-lajċi.

X'jagħmel in-novizzjat Agostinjan?

In-novizzjat tagħna huwa mfassal fuq l-ispiritwalità Agostinjana. Ahna nippruvaw nghixu l-esperjenza ta' Alla bin-nuċċali ta' Santu Wistin Missierna. Għalhekk ahna nkomplu nersqu aktar mill-viċin lejn il-Misteru tat-Trinità anke bil-kitbiet ta' Santu Wistin. Il-mudell tal-ispiritwalità tagħna m'hux biss Santu Wistin. Għandha bosta qaddisin u beati li hallewna kitbiet profondi u eżempji li tista' timxi fuqhom. Ahna wkoll

SPECIAL OFFER ON

GoldStar

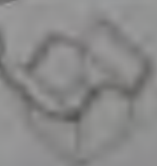
AIRCONDITIONERS

10% OFF!

QUIET OPERATION
TO ALL R.C. SPECIFICATIONS
WARRANTY AFTER SALES SERVICE
BEST DESIGN WITH ADVANCED FEATURES
MODELS TO SUIT SPECIAL REQUIREMENTS

on presentation of this voucher!

Forestals
APPLIANCES LTD

Pape John Paul B. St., Toronto, Ont. Tel. 341234

Il-Kommunita' Parrokkjali taghna tifrah lir-Rev.mi Monsinjuri fl-okkażjoni tal-hatriet taghhom:

- ☛ Lill-Mons Dun NIKOLA VELLA li minn Kanoniku Kuġitur ġie mahtur Kanoniku effettiv;
- ☛ Lill-Mons Dun GEORGE TABONE li huwa wkoll nhatar Kanoniku effettiv wara li serva bhala Kanoniku Kuġitur;
- ☛ Lill-Mons Dun SALV DEBRINCAT, S. TH. D. li ġie mahtur Kononiku Kuġitur kif ukoll Teologu;
- ☛ Lill-Mons Dun ĠUŻEPPI CURMI li nghata l-uffiċċju ta' Kanoniku Penitenzier;
- ☛ Lill-Mons Dun ĠUŻEPPI GRECH PACE mahtur bhala Kanoniku Lettur;
- ☛ Lill-Mons Dun ALWIG VELLA li ġie moghti l-hatra ta' Kanoniku Onorarju;
- ☛ Lill-Mons Dun GIRGOR GRECH li nghata l-hatra bhala Kanoniku Kuġitur.

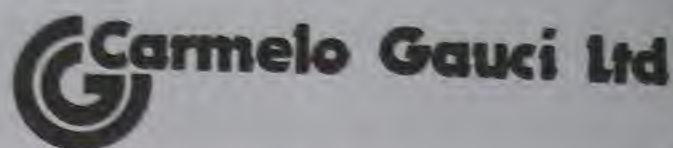
U minn qalbna nawgurawlhom ukoll hafna snin..., snin ta' hidma fejjieda b'riżq il-Knisja Katidrali.

nixtarru l-istorja ta' l-Ordni taghna li ilu jghix l-avventura tieghu f'Alla ghal dawn l-ahhar 750 sena. Ahna nkomplu nippreparaw ruhna tajjeb ghall-voti f'atmosfera ta' hbiberija benjietna permezz ta' l-Ispirtu Santu.

X'riżultat ghandu jhalli n-novizzjat?

Ix-xewqt taghna hija li meta nohorgu min-novizzjat ahna nghidu bil-ferh 'Ifirhu Ġesu' qam mill-mewt. Ma hawn l-ebda haġa f'id-dinja li Ġesu' ma rebahx. Hallelujah!

Carmelo Gauci Ltd

*IMPORTERS OF ALL KINDS OF
TIMBER, PLYWOOD, FIBREBOARD,
CHIPBOARD, LAMINATED PLASTICS,
POSTFORM PANELS, HARDWARE,
FURNITURE FITTING, POWER TOOLS,
WOODWORKING MACHINES
& ALLIED MATERIALS*

*"CARGA HOUSE", OLD RAILWAY TRACK,
STA. VENERA HMR 16 MALTA.*

TEL: 445717, 443861, 446705, 449651.

FAX: (+356) 492846

FTEHIM BEJN IL-PARROĊĊA TAL-KATIDRAL U S-SOCJETÀ FILARMONIKA LEONE

ILLUM is-sebgha (7) ta' April ta' l-elf disgha mija u sitta u disghin (1996).

Quddiem i Nutar Dottor Paul George Pisani debru personalment u identifikaw ruhhom bid-dokumenti hawn taht indikati:-

Min-naha l-wahda:-

Il-Wisq Reverendu Arcipriet Monsinjur Joseph Vella Gauci, bin Gregory Vella u Nazzarëna nee' Gauci, imwieled u residenti Victoria, Ghawdex (Karta ta' Identita' Numru: 3764(G) li qiegħed jidher fuq dana l-att fil-kwalita' tiegħu ta' Arcipriet pro tempore tal-Parroċċa tal-Katidral ta' Ghawdex - debitament awtorizzat għall-effett infraskritt in forza tad-dokument hawn anness u markat dokument "A" - hawn taht imsemmi "Il-Parroċċa". L-imsemmi Monsinjur Arcipriet Joseph Vella Gauci qiegħed jiġi assistit fuq dana l-att mill-Wisq Reverendu Monsinjur Rosario Ġużepi Borg, bin il-mejtin Lwiġi u Ġiuseppa nee Borg, imwieled u residenti Fontana, Ghawdex (Karta ta' Identita' Numru: 71034(G).

U min-naha l-oħra:-

L-Avukat Dottor Michael Caruana, bin Joseph u Josephine nee Debrincat, imwieled u residenti Victoria, Ghawdex u Joseph Debrincat, impjegat, bin Joseph u Elisabetta nee Fenech, imwieled u residenti Victoria, Ghawdex (Karta ta' Identita' Numru: 27058(G) u 72651(G) li jidher fuq dana l-att fil-kwalita' tagħhom ta' President u Segretarju rispettivament tas-Socjeta' Filarmonika Leone ta' Victoria,

Ghawdex - debitament awtorizzati - hawn taht imsemmi: "Is-Socjeta'".
Minni Nutar magħrufa.

Jiddikjaraw u Jippremettu:-

Illi in vista tal-hatra tal-Arcipriet il-Gdid tal-Parroċċa tal-Katidral ta' Ghawdex, il-komporenti Monsinjur Joseph Vella Gauci u tal-viżta pastorali fil-Parroċċa tal-Katidral ta' Ghawdex tal-Eccellenza Tiegħu Monsinjur Nikol Ġużepi Cauchi Isqof Djoċesan ta' Ghawdex huma jridu jirregolaw ahjar ir-relazzjonijiet bejn il-katidral u s-Socjeta' għall-ahjar interessi taż-żewġ entitajiet:-

Għaldaqstant huma ġew għal dana l-att li bis-sahha tiegħu jiftiehmu:-

(1) Il-Parroċċa qiegħda tobbliga ruħha li a spejjeż tagħha takkwista mahzen bla numru fi Triq Kerċem, Victoria, Ghawdex, konfinanti min-nofsinar ma' entrata li twassal għal Kerċem Road, tramuntana ma' Triq Qasam San Ġorġ u l-vant u punent ma' beni ta' Saviour Cremona u Charles Camilleri and Company Ltd jew aventi kawża, u dana b'x jakkommoda bosta htigijiet, inklużi l-armar tal-festa esterna ta' Santa Marija, oġġetti u restawr konnessi mal-Knisja Katidrali u htigijiet oħra tal-parroċċa. Għal kull bwon fini jiġi dikjarat illi l-konvenju relattiv għal dan l-akkwist ġa ġie iffirmat;

(2) Il-bini li preżentament qiegħed jintuza bħala Ċentru Parrokkjali tal-Parroċċa tal-Katidral, fi Triq l-Arcipriet Frangisk Saver Cassar, Victoria, Ghawdex u li huwa propjeta

GRECH CENTRAL STORE

ta'
Republic Street u Kercem Rd., Victoria, Gozo,
javżaw li ghandhom għall-bejgħ

- a) Stock kbir ta' affarijiet għad-dar*
- b) Assortiment varju ta' għodod tal-idejn u tal-elettriku*
- c) Magni differenti għall-hajjata, mechanics u mastrudaxxa.*

***Kollox ta' kwalita', garanzija vera, u
prezzijiet dejjem imraħħsa.***

Aerials & Satellite Installations
1.2m offset Aluminium Disk, 0.7dB low noise block Converter
(L.N.B.) Stereo Satellite Receiver with low threshold tuner

ONLY LM 160 INSTALLED

26 Channels on HotBird 13°E

For further information, please call at:

"Valley View"

New Street, off San Blas Street, Nadur, Gozo

Mobile: 097 - 1751

co-Societă glândă mare înseamnă "o poziție
privilegiată în societate" înțelegându-se că
societatea este o grupă de oameni care
trăiesc în comun și au o cultură și o educație
comune. În societate, oamenii sunt în relație
unul cu celălalt și au o dependență
mutuală. Este o societate în care oamenii
sunt în relație și au o dependență
mutuală. Este o societate în care oamenii
sunt în relație și au o dependență
mutuală.

(3) H-Panorici qoʻgʻida tuzumli 1-spesiji katta konessi tal-manutariyoni oʻrnatirga u shartiriga tal-him tal-Centro Panoriciyali.

(4) Il-qiegħ li jsew mill-attivitàjiet organizzati mill-Parrrota So-Centra Parrak-kjali għandhom jgħu wżat biex jagħmlu tajjeb għall-ispejjeż inkursi fil-manutenzjoni ta' l-isess Centra Parrakkjali. Inda fil-kaz illi l-isess lokal jgħi rvoluppat biex jikkontribwixxi għall-manutenzjoni jew organizzazzjoni li taffi qiegħ is-Socjeta' tmisserva d-dritt li tapprova heja l-għajni għal tali rvoluppi jew alterazzjoni. F'dmte il-kaz ukoll kwalunkwe qiegħ li jinsabli wera li jinqasgħi l-ispejjeż kollha tal-manutenzjoni jgħu nqasmin heja is-Socjeta' d-Parrrota li kwon urwali.

(5) Is-Societá u l-Parrocċa qiegħda jgħidliema li b'effett immedjat li-kontribuzzjoni ta' oħra minn lura Martin (Lm 1.20) Is-soc. u ta' issa kienet pagabbli mill-Parrocċa Is-Societá għall-ura ta' l-insemmi Centre. Parrocċjali għandha tispjega. Fgħi mifhem illi l-Parrocċa qiegħda tiddejjjen il-Centre. Parrocċjali b'mera tolleranza tas-Societá u minn b'isla ta' kora. Inqas fgi mifhem li kwajjasi benefikanti permanenti li l-Parrocċa ugħmel l-insemmi Centre. Parrocċjali għandhom jikkrexxi mal-insemmi bini u fil-lit li l-Parrocċa tigi b'ra għall-insemmi bini ta' kura ta' apprenendi l-oħra. Ma jw ttempu għal benefikanti.

W tym miejscu w interesie dla czytelników
zostaje zamieszczony 'projekt' ustawy
o tym, w jaki sposób ma być wybrany
Prezydent Rzeczypospolitej, gwarant
demokratyzacji państwa i
o tym, jak ma być wybrany

(17) O-Parricida scintille il għen f'ind
semmegħli O-organizzazzjoni tal-lest sistem
ta' Soera Macys il jiga cchidha il-Sell
Victoria. Dat mid agħenja penna ta' warr
cayit kull id ta' ind mawr u warr p
mawr ta' għen il-cattur il-King Katal
follu warr il jura thallu l-pajja kullu
apennu il-Parricida korew u
organizzazzjoni tal-lest sistem ta' Soera Ma
rya. Il jiga cchidha il-King Katal
Parricida għandha thallu warr l-pajja
cchidha lra Mawr (L.M.L.100) ta' warr

[illegible]

(9) Data 1-betan glancu glap' jebot
2-parajet sal-inean glancu (10) and
sal-ine. 2-parajet jebotiga: rather 'I
sal-ikadence as-venim fig marmen jebot
glap betan ebat bejmeten betu jebot
1-andence fene an-rekajetne' of
bejmeten a bejmeten an-ow's parmet.

Magistral, magri u igračakima koji u dečju
kompozicijom sklad i-ig. PČewski,
Victoria, Pjazz Kambal, El-Ancio Kambal,
Na puzo.

(R) Mons. Joe Viala-Gins
Mons. Rosendo J. Borg
Dr. Michael Curran
Giuseppe Debnickal
Paul George Pym
Nancy Puhlikas Mella

NSTS 45 St Francis Sq.
Victoria Gozo
Tel 553977

New York return LM192

London return LM96

One week accomodation & flight to
Tunisia LM 113

One Way Special Prices

ROME LM30 Catania by Air LM15.50

Athens LM34.50 Marseilles LM34.50

Coney Island Bar

*Jawguraw il-Festi t-Tajba lill-
klijenti taghhom...*

13, Sir Adrian Dingli Street, Victoria,
Tel: 551289

IĊ-ĊENTRU PARROKKJALI TAL-KATIDRAL

minn
Frank Grech

GHAL DARBA OHRA reggħer għaddiet sena minn fuq iċ-ċentru Parrokkjali tal-Katidral, sena li mat-
ulta saru diversi attivitajiet li għenu sabiex
ikompli jikkatru l-aspetti tal-kultura u t-
teghhim fid-Djoċesi ta' Għawdex.

Kien fit-22 ta' Diċembru 1979 meta l-
Eċċellenza Tiegħu Mons. Isqof Nikol Guzeppi
Cauchi inawgura l-Librerija Parrokkjali tal-
Katidral fl-uffiċċju ta' l-amministrazzjoni tal-
Katidral. Minn dak in-nhar sa llum għaddew
kwazi sbatax-il sena. Matul dawn is-snin il-
librerija dejjem tat servizz siewi mhux biss
lil-Parroċċa tal-Katidral imma lil Għawdex
ingenerali. Minn sena għal sena in-numru ta'
kotba registrati fil-librerija qiegħed dejjem
jżidied. Preżentament, l-ammont ta' kotba li
huma registrati qabeż il-45,000 ktieb.
Għalkemm dan l-ammont ta' kotba ma huwiex
xi wiehed kbir meta mqabbel ma' libreriji ohra
fuq livell terzjarju, wiehed jista' jgħid li huwa
ammont sabih meta nqisu l-eta' żagħżugħa
tal-librerija. Ta' min jikkonsidra li minn
Awwissu tal-1995 gew irregistrati 5,000
ktieb; dan jfisser medja ta' 13-il ktieb kuljum.

Il-magħġoranza tal-kotba għadhom jaslu
mill-Amerika mingħand Rev. Anthony Mer-
cieca; benefattur ewlieni li jibgħat 'il fuq minn
elfja ktieb fis-sena. Kotba ohra jiġu mogħtja
minn benefatturi diversi. Matul dawn l-aħhar
snin il-librerija bdiet tispeċjalizza f'suġġetti
akademiċi terzjarji, b'rizultat li giet iktar

mfittxija minn studenti universitarji Għawdex
u Maltin. Il-librar jaċċetta bil-qalb kull għotja
ta' kotba li ndividwi ġenerużi joġġgħom
jirregalaw. Ktieb f'librerija pubblika huwa
aktar ta' użu milli jibqa fuq xi xkaffa ta'
librerija privata.

Bhas-sena li għaddiet, iċ-Ċentru Par-
rokkjali tal-Katidral reggħu ġew organizzati
diversi korsijiet għal matul ix-xhur tas-sajf.
Wiehed mis-suġġetti li qiegħed jġi mogħti
importanza fid-dinja tal-lum huwa dak ta' l-
informatika. Bizzejjed ngħidu li fis-sugġetti
tal-computer għandna hames klassijiet differ-
enti li jvarjaw minn studenti żgħar ta' seba'
snin sa studenti adulti li tinteressahom id-dinja
tat-teknoloġija. Barra mill-korsijiet fl-
informatika u l-computers, qegħdin isiru wkoll
diversi korsijiet fil-lingwi, xjenzi, *business*
studies, kif wkoll arti. Matul is-sena sko-
lastika li għaddiet, saru wkoll korsijiet fir-
religion u fl-oqsma ta' l-għerf (S.O.K.). Stu-
denti li attendew għall-kors fl-Oqsma ta' l-
Għerf frankaw li joqogħdu jitalghu Malta
għall-fatt li qabel gie offrut dan il-kors f-
Ċentru Parrokkjali tal-Katidral. Kien diffiċli li
ssib nies kwalifikati li jgħallmu dan is-sugġett
f'Għawdex.

Dan is-sajf iċ-Ċentru Parrokkjali tal-
Katidral bil-kollaborazzjoni tal-Ministeru għal
Għawdex, reġa' kellu numru ta' studenti
haddienja li kienu ferm utli biex ssir kwantita'
kbira ta' xogħol li ilu jingabar mix-xhur tax-

Fashion
—Club

THE SIGN OF FASHION

Beaver

TIME FASHION PLACES

Importers of exclusive clothes, hats and footwear at reasonable prices

Deputy: T. W. GIBSON • Attorney: GEORGE E. FARR • Deputy Police: FARRINGTON • Tel. 531-287

SCICLUNA

Est. 1967

Scicluna household goods & cane furniture (Gozo) Ltd.

Announces the opening of the new premises at

30 Palm Street, Victoria.

Tel: 554137 - 556493

Part 56168J

30 Palm Street

Exclusive Software

32 Radon Street

Household Goods Department

72-75 Palm Street

Case Particulars Statement

101 Palm Street

101 Palm Street
Oriental Porcelain and Hand Crafted Goods

xitwa speċjalment fejn jidhol xogħol ta' registrar ta' kotba.

Ta' kull nhar ta' Hadd issir il-quddiesa għat-tfal. Għal din il-quddiesa jattendu wkoll persuni xjuħ u kif wkoll dawk b'diżabbilita' li jgħidha diffiċli sabiex jidher l-Katidral. Grazzi għas-servizz tal-*minibus* li tghaddi mill-periferiji tar-Rabat, l-ammont ta' tfal li jattendu l-quddiesa tal-Hadd kien u għadu wieħed numeruż għalkemm qegħdin fix-xhur sħan tas-sajf fejn kważi kulhadd jerhilha għall-baħar. Minbarra l-quddiesa tal-Hadd, wieħed jista' jattendi wkoll għall-quddiesa li ssir kuljum fid-disgħa u nofs ta' filogħdu u li hija intenzjonata għall-pubbliku ingenerali.

Is-7 ta' April 1996 tibqa' għurnata memorabili għac-centru parrokkjali tal-Katidral. Għurnata li matulha il-Parroċċa tal-Katidral u s-Socjeta' Filarmonika Leone iffirmaw ftehim li jirregola ahjar ir-relazzjonijiet ta' bejniethom. Punt importanti f'dan il-ftehim jin-

kludu li l-armar tal-festa jiġi transferit għall-mahzen għdid misluf mill-Parroċċa tal-Katidral lis-Socjeta' Filarmonika Leone, kif wkoll li l-bini tač-Centru Parrokkjali jibda jiġi wżat biex jakkommoda l-*htigijiet* relatati mal-kultura u l-edukazzjoni nisranija u skopijiet pastorali. Dan il-ftehim gie ffirmat nhar Hadd il-Għid fl-okkażjoni tal-Viżta Pastorali li l-E.T. Mons. Isqof għamel lill-Parroċċa kif wkoll fl-okkażjoni tal-hatra ta' Mons. Joe Vella-Gauci bħala l-Arcipriet il-għdid tal-Parroċċa tal-Katidral.

Ič-Centru Parrokkjali tal-Katidral, huwa dejjem miftuħ sabiex jilqà, fih dawk il-persuni li jridu jżuruh biex jaraw b'għajnejhom il-gid spiritwali, kulturali u edukattiv li qiegħed isir għall-gid tas-socjeta' Għawdxija. Niehu l-opportunita' sabiex infakkar lil dawk il-membri li għadhom ma gēddewx il-*membership* tal-librerija sabiex jagħmlu dan fi žmien raġjonevoli.

Bondi's

Ladies'
Fashion
Shop

2, Republic Street, Victoria, Gozo. Tel: 556029

TRAVEL LTD.

47 Republic Street, Victoria Gozo.
Tels 560180 / 556476 Fax 560181

Your Link to the World starts here.....

- ☐ Air / Rail / Sea Tickets
- ☐ Worldwide Accommodation
- ☐ Package Holidays
- ☐ Honeymoons
- ☐ Group / Tour Organisers
- ☐ All Types of Insurance

A RELIABLE, EFFICIENT AND COMPLETE SERVICE

DON'T JUST BOOK IT - LET LINKS DO IT!

MONS JOE VELLA-GAUČI L-ARĊIPRIET IL-ĠDID TAL-PARROČĊA TAL-KATIDRAL

Nhar it-Tnejn, 15 ta' Jannar, 1996, l-E.T. Mons Isqof Nikol G Cauchi hatar lil Dun Joe Vella-Gauci bhala s-16-il Arċipriet tal-Katidral, liema kariga kienet vakanti wara n-nomina tal-Wisq Rev. Mons. Carmelo Scicluna bhala Dekan ta' l-istess Katidral.

L-iżghar fost hames ahwa, Dun Joe twieled ir-Rabat, Ghawdex, nhar is-17 ta' Jannar 1964. Studja fis-Seminarju t'Ghawdex u gie ordnat Saċerdot fl-1988. Kompla l-istudji terzjari tiegħu fl-Iskola ta' l-Istudji Orientali u Afrikani fejn iggradwa u kiseb il-grad tal-BA (Hons), fl-Istudji tal-Politika u tar-Religjon u l-MA (Hons) fl-Istudji Orientali u Afrikani fl-Università ta' Londra. Dun Joe għadu kif gie mogħti l-Ph D mill-Università ta' Birmingham, wara li ddefenda t-tezi tiegħu li għib l-isem 'Christian-Muslim Relations as a Topos in Maltese Historiography, Literature and Culture'.

Mons Joe Vella-Gauci wettaq xogħol pastorali fil-parroċċi ta' St Joseph's (Wembely) u

St Stephen's Bush id-Djoċesi ta' Westminster. Fl-1990 inhatar Direttur Spiritwali tas-Socjetà Filarmonika Leone u Vigarju Parrokkjali u Kapillan tal-Kor tal-Parroċċa tal-Katidral fl-1995. Kien ukoll responsabbli mid-

direzzjoni taċ-Ċentru Parrokkjali tal-Katidral.

Nhar il-Hadd 26 ta' Mejju 1996, Festa ta' Għid il-Hamsin saret Konċelebrazzjoni Pontifikali fil-Knisja Katidrali li tat bidu għall-Hidma Pastoral ta' Mons Joe Vella-Gauci bhala Raghaj ta' l-Erwieħ fi hdan il-Parroċċa tal-Katidral.

DUN JOE CALLEJA VIGARJU PARROKKJALI

Dun Joe Calleja, il-Vigarju Parrokkjali l-ġdid tal-Parroċċa tal-Katidral, twieled fil-Parroċċa ta' Sannat fl-1 ta' Awissu 1965. Huwa attenda l-iskola primarja ta' Sannat u wara s-Seminarju Minuri. Nhar l-24 ta' Gunju 1990 gie ordnat Saċerdot mill-E.T. Mons Isqof Cauchi. Wara l-ordinazzjoni beda hidma pastorali fil-Parroċċa ta' Sta Lucia f'Ruma, fejn matul dan iż-żmien li dam barra għamel kors ta' speċjalizzazzjoni fil-qasam

tal-Komunikazzjoni Soċjali, fl-Istitut Internazzjonali mmexxi mill-Pawlina. F'dawn l-ahhar snin kien għalliem fis-Seminarju Minuri, jgħin fil-hidma 'Lumen Christi Media Centre' u jservi fil-Parroċċa ta' Sannat.

CLAUDIO SPITERI

repairs

* Colour TV * Videos * Stereos etc...

Santa Marija

Antonio Mallia Street,

Victoria Gozo.

Tel: 551730

Furnishing Goods

Household Linen

Fashionable Fabric
Material

Curtains & Carpets

Laundry & Drycleaning

Independence Square, (Il-Takk), Victoria, Gozo.
Tel: 554108, Fax: 564260

Ladies & Men's Wear

Children & Teens Wear

School Uniforms
& Accessories

Hosiery & Lingerie

Etc... Etc...

The Leading Department Store on the Island

DUN GEORGE MERECIECA DIRETTUR SPIRITWALI ĠDID GHAS-SOĊJETÀ FILARMONIKA LEONE

Dun George Mercieca twieled fis-7 ta' Settembru 1944, fir-Rabat, Ghawdex. Studja s-Seminarju f'Ghawdex u kompla l-istudju tal-filosofija f'Katanja u dak tat-Teologija fl-INSERM, Valletta.

Qaddes fl-1974 u dahal l-Università Pontificia Salesiana, Ruma mnejn kiseb il-Liċenzjat fit-Teologija (STL). Ghallem it-Teologija Dommatika ghal ghaxar snin fl-INSERM u kien ghal sentejn Dekan tal-Fakoltà tad-Domma. Huwa ghallem f'diversi kulleġġi salesjani u skejjel governattivi f'Malta u f'Ghawdex.

Dun George hu membru ta' l-Akkademja tal-Malti, ta' l-Ghaqda Letterarja Maltija, PRO tal-Ghaqda Wirt Ghawdex u fl-1980 inhatar Kavalier ta' Malta ta' l-ordni SMOSJJ. Hu awtur ta'

diversi poeziji u ghandu bosta pubblikazzjonijiet.

Dun George Mercieca nhatar Direttur Spiritwali tas-Sočjeta Leone wara li

Mons Joe Vella-Gauci ddimetta minn din il-kariga mal-hatra tieghu ta' Arcipriet tal-Katidral. Il-hatra tieghu mill-Kumitat Leone giet approvata mill-E.T. Mons Isqof Nikol Cauchi. Fl-1993 l-Isqof Cauchi hatar lil Dun George bhala Censur tal-kotba ghad-Djoċesi f'Ghawdex.

ID-DJAKNU ANTON GRECH Adett ghas-servizzi tal-Parroċċa tal-Katidral

Anton Grech, twieled ir-Rabat, Ghawdex nhar id-19 ta' Marzu 1972. Attenda l-iskola Primarja tar-Rabat, il-Junior Lyceum u s-Sixth Form. Dahal is-Seminarju Maġġuri tal-Qalb ta' Gesu, f'Settembru 1990 u beda l-kors fil-filosofija u t-teologija. Anton, li ghandu ghal qalbu hafna l-missjoni, ghamel is-sena intermedjarja

fil-parroċċa ta' Jalpatagua (djoċesi ta' Jalapa) fil-Guatemala. Gie ordnat djaknu mill-ET Mons Isqof Nikol Ġ. Cauchi fil-21 ta' Ġunju 1996 fil-Knisja Katidrali.

RENAULT

TASIKKA AUTO LTD

Fortunato Mizzi Street Victoria. Tel: 553288

J. de Bono Printing Press Ltd.

Printing & Stationery

1, St. Coronato Street, Nadur, Gozo. NDR 102

9877 552233

- * Stationery
- * Books
- * Catalogs

- * Carbonless Forms
- * Brochures
- * Full color printing

- * Business Cards
- * Price List
- * Office Forms

Fully Automated Printing

**ISSA TISTA' THAWWAR
IL-BORMA BHAL DARI**

ISSIB: HWAWAR, HXEJEX AROMATICI
FROTT IMQADDED GHALL-HELU U
PRODOTTI OHRAIN GHALL-IKEI.

14-15 KERĊEM RD., VICTORIA, VCT 104
GOZO TEL: 562160

We at

RAINDROPS

***Can change your house to a home
with unique flower Arrangements and
exotic indoor and outdoor plants.***

***Landscape your garden with pleasure
Get rid of watering troubles
by using our drip irrigation system.***

Get rid of pests with our expert advice.

***Enjoy a healthy swim in your pool
with our new line of Pool Care Products.***

SHOP

23 Main Gate Street,
Victoria, Gozo.
Tel: 554114

STORES & OFFICE

Borg Gheritu Street,
Victoria, Gozo.
Tel: 551254, Fax: 561489

KRONAKA TAL-PARROĊĊA

1 ta' Lulju, 1995 - 30 ta' Ġunju, 1996

Maghmudijiet

DATA	ISEM TAT-TARBUJA	ISEM IL-GENITURI
02-07-95	Joseph Vella	Joseph u Michelle Farrugia
15-07-96	Damen Christ Spiteri	Samuel u M' Anne Zammit
14-10-95	Joel Mario Spiteri	Georgy u Marina Rita Saliba
15-10-95	Dario Girardi	Raffaele u Doreen Camilleri
22-10-95	Andrew Grech	Mark u Astrid Vella Muscat
05-11-95	Matthew Degiorgio	Mario u Anna Maria Brezina
05-11-95	Joelyne Bonnici	Joseph u Josephine Grima
08-12-95	George Marlon Zammit	Paul u Anna Pace
10-02-96	Francesca Grech	Joseph u Angela Cauchi
16-02-96	Troy Spiteri	Charles u Julie Ann Antero
24-03-96	Julia Vella	Joseph u Theresa Borg
06-04-96	Matthew Azzopardi	Michael u M' Assunta Mercieca
14-04-96	Claudia Portelli	William u Anna Grech
21-04-96	Carla Galea	Michael u Valeria Saliba
03-05-96	Andrew James Refalo	Samuel u Josephine Cassar
05-05-96	Daniel Gauci	Anthony u Marina Hunteg
12-05-96	Marie Claire Sultana	Raymond u Theresa Vella
12-05-96	Annlise Fenech	Joe u Anna Maria Grech
07-06-96	Nicole Camilleri	Mario u Victoria Buzello
09-06-96	Rita Curmi	Lawrence u Joanne Grech
09-06-96	James Portelli	Saviour u M' Conceita Cordina
20-06-96	Marjo Paul Bonnici	Emanuel u Miriam Grech

GOODYEAR

**WEDGE
and
V-BELTS**

Premium Quality Belts That Offer More Than Any Other
Standard Belts Of Their Kind

MACHINERY V-BELTS

in all sections & size lengths up to 590"

Sections Available:

- ★ 10Z/M ★ SPZ ★ 13A/SPA ★ 17B/SPB ★ 22C/SPC ★ SPC ★ 25M
- ★ 32D&E ★ Variable Speed Belts ★ Conveyor Belts ★ Timing Belts
- ★ Double Side Timing Belts ★ Office Machinery Belts
- ★ Double V-Belts ★ Multi VVV-Belts
- and all sorts of

WATER High Pressure and **CHEMICAL HOSES**

ALL BELTS Are Matched For Life. Oil Resisting & Static Conducting

A Good Job Requires The Best

Sole Distributors:

SCICLUNA ENTERPRISES LTD.

165, CONGRESS ROAD - MOSTA

Tel: 432992 / 432997

Fax: 432899

Tlx: MW 1582

ABSOLUTELY NO CONNECTION WITH ANY OTHER FIRM

LINO

TA

RJU

L-Ewwel Tqarbina
15-05-96

ISEM

Agius Mark, Attard Christiana, Axiag Christian, Azzopardi Claire, Bezzina Melanie, Borg Sarah, Bugeja Jessica, Bugeja Lilliana, Buttigieg Massimo, Calleja Monique, Camilleri Erica, Camilleri Jan Paul, Camilleri Joseph, Camilleri Vanessa, Caruana Daniela, Caruana Francesca, Caruana Laura, Debrincat Tony, Degiorgio David, Dimech Alicia, Fiteni Savio Gino, Farrugia Claire, Farrugia Karen, Farrugia Marlene, Farrugia Natasha, Farrugia Stephanie, Gamoudi Donia, Galea David, Gatt Adonai Mario, Grech Deborah, Grech Daniel, Grech Elena, Grech Marlon, Grech Mary Grace, Grech Rachel, Grech Sergio, Grech Sylvie Marie, Grima Charlene, Haber Maria, Masini Mandy, Masini Matthew, Mizzi Edward, Mizzi Jonathan, Mizzi Michaelangela, Rapa Mariella, Said Ramon Paul, Sciortino Christopher, Scicluna Reuben J., Sultana Euchar, Sultana Evangelique, Sultana Paul, Tabone Marija, Theuma Jana Marie, Vella Abigail, Vella Dorian, Vella Mariella, Zammit Christine.

Grizma ta' l-Isqof
16-05-96

ISEM

Attard Joseph, Azzopardi Paul, Bajada Elise, Bajada Rodienne, Bezzina Walter Joseph, Borg Charlene, Borg Godfrey, Buttigieg Marvin, Buttigieg Raymond, Camilleri Patricia, Camilleri Renese, Cardona Johanna, Cremona Charmaine, Debono Joseph, Debrincat Charlene, Dimech Mary Jude, Farrugia Christopher, Farrugia Franklin, Farrugia Kateann, Grech Caroline, Grech Christabelle Marie, Grech Frances, Grech Sandro Charles, Grech William, Kitcher Ronald, Mompalao Greta, Mercieca George, Lanzon Michael Paul, Saliba Jason, Saliba Mario, Saliba Marita, Sciberras Dorianne, Scicluna Ian J, Vella Charmaine, Vella Dorielle, Vella George, Vella Mark, Vella Peter Paul, Veranneman Thomas, Zammit Anthony, Zammit Charlene, Zerafa Nicole.

Żwigijiet

08-07-95	Raymond Spiteri u Miriam Mejlak
22-07-95	Paul Mizzi (Munxar) u Stephanie Portelli
29-07-95	Paul Galea (Gharb) u Moira Refalo
05-08-95	Joseph Calleja u Giovanna Mifsud
06-08-95	Michael Vella u Doreen Cordina
26-08-95	Marlon Mercieca u Sarah Jane Muscat (Nadur)
15-10-95	Stephen Mangion (Malta) u Mary Attard (Żebbug)
16-12-95	Joseph Xuereb (Qala) u Mariella Grech (Xewkija)
17-03-96	Emanuel Grech (Kercem) u Josephine Vella
20-05-96	Mario Camilleri u Josephine Gauci (Fontana)
15-06-96	Domenico Savio Bonnici u Maria Mercieca
22-06-96	Joseph Farrugia (Fontana) u Monica Cumi

ANDREWS FEEDS (MALTA) LIMITED

Produtturi ta' ġwież bilanċjat,
żrieragh għall-ghasafar u ikel għall-klieb,
giegħda tintroduċi *peroxodokone għajbi*

LAMMERFOK

tad-Denkavit

(Trab tal-halib għall-hrief u għidien)

Dan flimkien

mal-ANDREWS KID STARTER PELLETS

huwa mezz biex trabbi hrief b'saħħithom

u jkollok aktar halib tan-nghaġ

għall-ġbejniet.

Imwiet

DATA

ISEM

08-07-95	M ^a Anna Falson ta' 80 sena
10-07-95	Karlino Camilleri ta' 69 sena
13-07-95	Reginald Spiteri ta' 58 sena
14-09-95	Carmela Grima ta' 87 sena
20-09-95	Francesca Tabone ta' 78 sena
04-11-95	Lorenzo Vella ta' 83 sena
17-11-95	Dolores Corina ta' 95 sena
10-12-95	Giuseppe Portelli ta' 84 sena
11-12-95	Gerald Attard ta' 83 sena
19-12-95	Salva Grech ta' 69 sena
20-12-95	Madalena Mervica ta' 84 sena
22-12-95	Anton Bugeja ta' 78 sena
29-12-95	Lillian Magro ta' 60 sena
03-01-96	Salydore Axiq ta' 87 sena
19-01-96	Maria Conti ta' 75 sena
20-01-96	Maria Axiq ta' 70 sena
29-01-96	Joseph Alfred Gatt ta' 88 sena
13-02-96	Antonina Sultani ta' 55 sena
01-03-96	Miriam Enriquez ta' 40 sena
15-03-96	Carmelo Debrincat ta' 78 sena
07-04-96	Marija Spiteri ta' 64 sena
20-04-96	Carmelina Caruana ta' 61 sena
25-04-96	Jason Gatt ta' 16-1/2 sena
19-06-96	Carmela Micallef ta' 95 sena

JB STORES

JB STORES L-Iklin Road, Lija
Tel: 437312/3, 435537, 425491 Fax: 435475

JB HOMESTYLES Ponsomby Street, Mosta
Tel: 437506 Fax: 437507

FASHION
fabrics

**Home
Textiles
and
Carpets**

**HABERDASHERY
& ACCESSORIES**

**Home
Styles**

**Ready
Made
Garments**

**Curtains
&
Furnishings**

**Shoe
Stores**

**Wall to Wall
Carpeting**

WERREJ

Tliet tislimiet.....	3
Iċ-Ċittadella, il-Katidral, u l-Arċiprieti tiegħu	4
Kappillan f'Parroċċa.....	15
Il-Prerogativa ta' l-Assunta	21
Skrizzjoni Storika fil-Katidral	25
Tifkira taż-Żjara tar-Reġina Elizabetta II	29
Il-Kwadru ta' l-Aħħar Ċena ta' Giuseppe d'Arena.....	31
Santa Marija f'ghajdut il-Maltin u l-Ghawdxin	35
Il-Pussess ta' Mons. Joe Vella-Gauci — 26 ta' Mejju 1996.....	43
Il-Koppletta l-Ġdida u l-Erba' Lunetti	63
95 sena mill-mewt ta' Antonio Calleja (1840-1901)	65
In-Novizzjat fil-Hajja Reliġjuża Agostinjana	69
Nifirhu.....	71
Ftehim bejn il-Katidral u s-Socjetà Leone	73
Iċ-Ċentru Parrokkjali tal-Katidral	77
L-Arċipriet il-Ġdid tal-Parroċċa tal-Katidral	81
Vigajru Parrokkjali Ġdid	81
Direttur Spiritwali Ġdid għas-Socjetà Filarmonika Leone	83
Id-Djaknu il-Ġdid	83
Kronaka tal-Parroċċa - Magħmudijiet	87
- L-Ewwel Tqarbina	89
- Griżma tal-Isqof	89
- Żwigġijiet	89
- Imwiet.....	91

GHALL-INDURATURI

Deheb ta' l-imcurelur
silver leaf, aluminium
leaf u l-artikli kollha
ghall-induratura

THEUMA Co. LTD.

E. THEUMA & CO. LTD., THEUMA HOUSE, 302, ST. PAUL STREET, VALLETTA VLT 07. TEL: 234075/236605. FAX: 244201

SOVEREIGN

CHEMICAL INDUSTRIES

Guaranteed Building Products since 1965

SOVEREIGN DAM PROOFING SYSTEMS

prevent the introduction of such problems as Condensation, rising, lateral or vertical penetrating Damp, dry and wet Rot, and wood infesting Insects in your building.

SOVEREIGN WOOD PRESERVATIVES and **SOVAC TIMBER TREATMENT** are the ultimate protection for timber against fungal and insect attack. They are available as solvents, emulsion, deepkill paste or timber rods.

SOVEREIGN PROTECTIVE COATING is the remedy for all round building protection. The range includes Aqueous Bitumen, Bitumen paint, Water repellent and tar extended polyurethane.

SOVEREIGN CEMENT ADMIXTURES are designed to modify mortar and concrete mixes to improve their performance. **SOVEREIGN BONDING AGENTS** can be used for various jobs comprising priming, rendering, concrete repair and flooring.

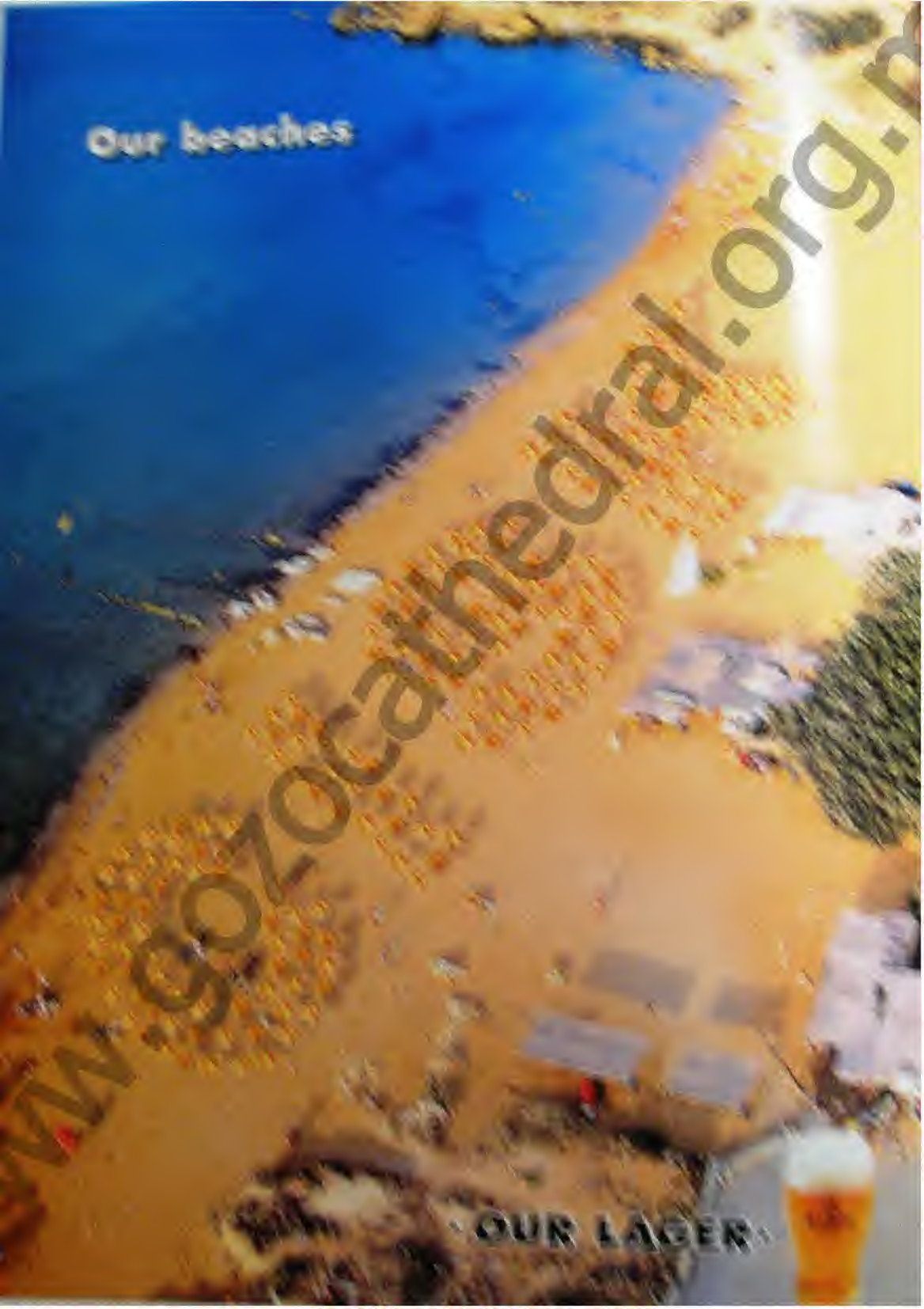

SOVEREIGN

...Serving the Building Industry

TRADE ENQUIRIES TEL: 551918 • FAX: 561638

Our beaches

OUR LAGER

